

Istòria dera lengua d'Aran (2)

**Hèts qu'an contribuït
ara conservacion der occitan**

Jusèp Loís Sans Socasau

Era existència der Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana, e aguesta publicacion, son possibles gràcies ara ajuda de:

Generalitat de Catalonha
Departament de Cultura
Departament de Justícia
Departament de Territori (IDAPA)
Gobierno de España
Ministerio de Ciencia e Innovación
Deputacion de Lhèida
Institut d'Estudis Ilerdencs
Conselh Generau d'Aran
Baqueira Beret S.A.
Ajuntament de Naut Aran
Ajuntament d'Es Bòrdes
Tolo&Associats
Donacions privades

Era seccion aranesa der Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana ei formada per Jusèp Loís Sans, Angelina Cases, Ròsa Maria Salgueiro, Miquèu Segalàs, Jèp de Montoya, Elvira Riu, Lourdes España, Bernat Arrous e Ramon Sistac. Formen era seccion estandard Joan Salas Lostau, Patrici Pojada, Jacme Taupiac, Florian Vernet, Felip Carbona, Claudi Balaguer, Franc Bardou e Myriam Bras. Era Societat Filiau d'Istòria, Patrimòni e Identitat der Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana ei formada per Thaïs Rodés, Álvaro Aunòs, Carlos Fañanas, Maria Pau Gómez, Isaure Gratacós, Josep Lluís, Patrici Pojada, Joan Carlos Riera e Alberto Velasco.

Direccion dera Istòria d'Aran : Josep Maria Canabal

© Jusèp Loís Sans Socasau
© Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana
1èra edicion: noveme 2023

ISBN: 978-84-09-55890-2

DL: L-487-2022

Imprés en Arts Grafiques Bobalà

ENSENHADOR

Presentacion	5
Introduccion	9
1. Es inicis	11
2. Abans dera Lei d'Aran de 1990	13
3. Dera Lei d'Aran ara reforma der Estatut	23
4. Er occitan, oficiau en Catalonha	27
5. Anlisi de quauqui encastres	35
5.1 Mieis de comunicacion	35
5.2 Corsi d'aranés	37
5.3 Era Carta Europèa des lengües regionaus o minoritàries	38
5.4 Era escòla d'Aran	39
5.5 Era Acadèmia dera Lengua	41
5.6 Era Generalitat de Catalonha e eth Conselh Generau d'Aran	44
6. Tà acabar	47
7. Bibliografia	49
Nòtes	51

PRESENTACION

Se ditz qu'era *memòria* ei era facultat qu'auem es umans de rebrembar. A compdar dera sinapsi des neurones activam es rebrembes, aquera sòrta d'imatges que conservam en nòste “disc dur” particular. Imatges, ath delà, qu'auem era capacitat d'entrelaçar e combinar. E atau bastim un discors, ei a díder, un relat explicable, pr'amor que soletes, es imatges, sonque mos aportarien sensacions e pro. Un relat que mos podem explicar, donques, a nosati madeishi o a d'aites persones, e atau les hèm a participar dera nòsta experiéncia e, ath madeish temps, agranim eth coneishement collectiu.

Per un aute costat, era *istòria*, segontes es dictionaris abituaus, ei era narracion ordenada e veridica des eveniments relatius a ua persona, un ahèr, ua institucion, ua sciéncia o art, un pòble, eth mon... Era istòria donques, comprenuda coma disciplina scientifica, combine er estudi rigorós des donades disponibles o coneishudes damb, sustot en cas dera istòria recenta o contemporanèa, narracions des diferenti protagonistes o testimònis.

Semle fòrça simple, mès en hons ei fòrça complicat. Pr'amor qu'era istòria a eth compromís d'èster “veridica”, mès es donades son parciaus, o son indirèctes, o cau partir de testimònis “de part” que tostemp i aportaràn visions parciaus (o, en pejor des casi, interessades). Ei per açò que se, en sciéncia, non existís pas eth concèpte de *vertat* (aquerò que n'obtiem non ei pas era vertat, senon era convencion scientifica), en cas dera istòria, qu'ei tan pòc comprovable empiricament, encara fòrça mens. Çò que òc qu'existís ei era mentida, e inventar, manipular o amagar es donades ei mentir. Ei per açò qu'ei un lòc comun que, en istòria, es interpretacions tostemp seràn subjectives, mès seràn onèstes tostemp que se perseguisque er objectiu de respectar era veracitat des donades o des hèts segontes es informacions disponibles.

Eth papèr que vos presentì, des d'aguest punt d'enguarda, ei un shinhau insolit: se tracte de rebastir era istòria collectiva a compdar dera memòria personau (non exclusivament, ben segur, pr'amor qu'eth recors as donades i ei constant, coma non podie èster de ua auta manèra). Aguesta circumstància se da pr'amor que tot eth procès narrat a estat viscut en prumèra persona, perque eth narrador n'a estat un des protagonistes mès destacadi e, en tot cas, un des testimònis mès privilegiats. Açò l'obligue a un exercici d'onestetat suplementari:

"Aquesta ei ua descripcion de hèts, sense noms de protagonistes (...) non i a nòms de gent viua"

Mès ei que, ath delà, çò que hè ei era istòria d'un des elements mès sensibles dera produccion umana: era lengua. Tant eth lingüista *stricto sensu* coma eth sociolingüista coma er istorian dera lengua, quan parlen dera pròpria son ath madeish viatge jutge e part. Un grèu andicap, mès tanben un gran incentiu, coma ja demostrèc hè ans, en referéncia ath catalan, Antoni M. Badia e Margarit, en sòn celebrat discors "Ciència i passió dins la lingüística catalana moderna" (1977). Er autor a estat, ei e —non n'è cap de dobte— contunharà d'èster enquiath darrèr alend ath servici dera lengua occitana e ath servici d'Aran. E, totun, non abandone en cap moment era pretension d'objectivitat, eth sòn interès entà contribuïr ath coneishement, ath bastiment d'un relat collectiu sus eth devier dera llengua occitana ena Val d'Aran pendent eth darrèr tèrç deth sègle XX e eth prumèr quart deth XXI:

"En ua edicion de futur, mès detalhada, quan seram segurs de non desbrembar arren ne arrés, quan eth temps corbirà eth desbrembe, les i calerà ahíger. Èm conscients qu'ua istòria sense nòms pròpris ei una istòria incomplèta. Peth moment auem recuelhut es eveniments."

Donc açò: s'ei cèrt qu'era coneishença deth passat mos permet de bastir eth futur, èm deuant d'un trabalh de lectura imprescindibla entà hèr der aranés, e der occitan en conjunt, ua lengua damb nòm e cognòms, ua lengua universaument apta entà toti es usatges en sòn país.

Ramon Sistac e Vicén

Membre dera Seccion Aranesa der Institut d'Estudis Aranesi - Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana

Membre dera Seccion Filologica der Institut d'Estudis Catalans

INTRODUCCION

Aguesta ei ua descripcion des hèts qu'an portat ara lengua occitana d'Aran a un nivèu de consideracion, de proteccion e d'emplec social qu'ère inimaginable e que non a reproduccion en cap auta part deth mon. En ues autes circumstàncies, es efèctes dera naturau evolucion d'aguest parçan aurien hèt a desaparèisher era lengua. Totaument ath contrari, er aranés ena Val d'Aran, er occitan en Catalonha, ei ua lengua viua.

Aguesta ei ua descripcion de hèts, sense nòms de protagonistes. Ei er intent d'explicar eth moviment de tot eth pòble en defensa dera sua identitat. Se m'auesse calut nomenar ara centena longa, dilhèu ath milèr, de protagonistes qu'aguesta aventura a auut, persones qu'encara son viues, non sò segur de que toti s'auessen sentut ben tractats o aumens damb eth tracte qu'aurien volut. En aguesta istòria non i a nòms de gent viua. Era major part de hèts que s'i descriuen an estat possats, gestionats e protagonizats per actors qu'encara viuen. Es pògui nòms qu'apareishen corresponen a persones que ja non existissen. M'a semblat qu'ère era forma mès justa de tractar aguesta extraordinària istòria recenta, farcida de hèts, plea d'accions, d'actuacions, de politiques... qu'an portat era identitat d'aguest pòble enquia un nivèu que jamès auríem imaginat. Aqueri qu'aurien podut veir eth sòn nòm escrit en aguesta entranhabla aventura m'auràn de perdonar. D'aguesta decision, jo en sò eth prumèr perjudicat, pr'amor que non è podut méter eth nòm des melhors cantautores araneses dera istòria o deth major traductor ar occitan de granes òbres dera literatura universau o des molti amics damb es qu'auem compartit batalhes e que considèri qu'aurie estat un gò de veder-les reflectidi aci...¹.

Aguesta ei ua istòria de hèts, cronologica ena sua majoria, però damb ua combinason d'agropaments materiaus qu'en ocasions se saute era temporalitat. Abans d'acuelher-se as auti trabalhs damb es que formarà era istòria d'Aran passaràn uns ans pendent es que poderè reflexionar

sus quauqua descripcion hèta damb excessiva prèssa, sus bèra actuacion non tractada, sus bèth hèt considerat en excès o poderè recuélher bèra opinion que m'ajude a melhorar eth trabalh.

Quan ath long dera istòria trobaratz referéncias ara actualitat, se referís ara tardor de 2022, moment en qu'acabi aquest article.

1. ES INICIS

Tot comence en aquera reneishença, o dusau neishença dera nòsta lengua (era prumèra siguec pendent era vulgarizacion deth latin, hè ath torn de mil ans), que protagonizèren Joan Benosa (1789-1873), Jusèp Sandaran, Jusèp Condò², Rafaèl Nart, Ramon Carità e d'auti. Era materializacion dera escritura enes començaments deth sègle XX, damb novèles, poèmes e intents d'estructuracion gramaticau, deishèren ua tralha que cau considerar coma es inicis dera dignificacion dera lengua ena Val d'Aran³, procès que non a parat de créisher. Eri deishèren es prumères peades dera lengua literària escrita⁴. Èren influïts per Bernat Sarrieu⁵ que les indiquèc ua forma estructurada e coerenta d'escríuer era lengua⁶. Abans i auie un sentiment de qu'ère sonque ua lengua orau⁷. Rebrembam era anecdòta d'Antoni Maria Alcover que passèc per Montgarri e que se trobèc damb un òme que pensaue qu'er aranés ère impossible d'escríuer⁸. Ère er an 1906.

Entà èster equilibrats cau nomenar eth trabalh de Palmira Jaquetti sus era sintaxi aranesa e subertot sus es cançons dera Val d'Aran, trabalh qu'encara ei per divulgar e qu'en sòn moment mos aufrirà sense docte grates satisfaccions. Rebrembem era continuacion der *Atlas Lingüistic* de Griera o er *Estudio sobre el dialecto aranés* de Casimiro Ademà, o es trabalhs des germanes Campà... E tanti d'auti; bèri uns desbrembats intencionadament, d'auti sense voler e d'auti que non citarè... Toti eri artenheren a establir uns referents que continuarien damb es concorsi literaris⁹ de finaus deth franquisme o era revista *Tèrra Aranesa*¹⁰ e que propicièren era explosion dera politica lingüistica que se començaríe a víuer ena epòca democratica. Abans dera epòca democratica, tot e es accions d'aqueri òmes de començaments deth sègle XX, podem considerar qu'era varianta aranesa dera lengua occitana ère ua lengua basicament orau. Es accions institucionaus estructurades en favor dera lengua comencèren en 1983 damb era publicacion en gèr des *Nòrmes Ortografiques*. Abans cau entèner que tot caminaue per un conjunt

d'accions individuaus, d'iniciatives particulars qu'a viatges s'amassauen e auançauen e a viatges progressauen sonque damb er esfòrç de quauqui individus. Abans der an 83 era lengua se comencèc a hèr presenta enes institucions, ena politica, ena escòla, en activitats publiques... però siguec ath delà d'aguest an que prenguec estructura en territòri estrictament aranés, d'un punt d'enguarda politic.

2. ABANS DERA LEI D'ARAN DE 1990

Arribada era democràcia comencèren es prumères accions en defensa der emplec dera lengua. Sigüec eth gran cambi respècte a epòques anteriores. Ath delà d'aqueth moment era lengua auèc ua proteccion institucionau que garantic era sua subviuença. Sense aqueth emparament, aué, quan barram agüest trabalh d'istòria, era lengua pròpria d'Aran aurie desapareishut. Abandonada ara sua inèrcia, aué non existirie¹¹.

Però en quin estat social ère era lengua en aqueres epòques pòstfranquistes e quina situacion de proteccion lesgislativa auie? En tot partir de donades recuelhudes en prumèr semèstre der an 1984, er Institut de Sociolingüística Catalana deth Departament de Cultura dera Generalitat, publicuèc un estudi de Teresa Climent. Era autora destaque que "...s'ei ben luenh d'ua situacion normalizada, a on eth coneishement der aranés sigüe ua autoexigéncia que toti es ciutadans s'agen de hèr entà ua millhor integracion ena societat aranesa". Ena decada des 80 deth sègle XX un 58,5 % des poblants dera Val d'Aran parlauen abituaument er aranés. Er occitan ère era lengua mès emplegada ena vida diària. Es persones de major edat son es que mès la parlauen; es pòbles mès aluenhats dera carretèra nacionau son es que mès la conservauen; enes sectors ramaders er emplec superaue eth 90 % d'emplec abituaue; es pòbles damb ua major afectacion toristica disminüien considerablament en emplec dera lengua pròpria. Es binòmis creishement deth torisme -decreishement deth sector primari, increment poblacionau de Vielha e Mijaran - pèrta d'abitants enes pòbles, afectauen de forma importanta ar estat dera lengua. Se comencèren a veir es efèctes dera implantacion dera lengua castelhana coma substitutiva der occitan: entre es residents neishuts dehòra dera Val d'Aran, eth 53'7 % parlauen abituaument eth castelhan e sonque eth 21'3 % s'adaptèren ara vida en aranés. E totun i auie un sentiment de respècte pera lengua: eth 84'3 % des poblants volien qu'er aranés

siguesse era prumèra lengua deth país. Non se detectaue cap de vergonha pera lengua, ben ath contrari... E totun, sonque eth 27'6 % des abitants volien qu'er occitan d'Aran siguesse present en ensenhament obligatòri damb un caractèr de lengua basica. Es mèr joeni la volien mèr presenta. Era valoracion deth castelhan coma lengua basica der ensenhament pujaue a un 75 %. Mès deth 90 % des aranesi volien, en 1984, que i auessen mieis de comunicacion en aranés (premsa, ràdio e TV). Totes aquestes circonstàncies generauen un estat d'opinion ciutadana de qu'es administracions publiques non s'ocupauen dera lengua; i auie un descontent majoritari que generèc era possada d'actuacions institucionaus.

En 1985, ena *Enquesta Publica Comarcau*, promocionada peth Conselh Comarcau de Montanha, eth 72 % manifestaue que calie fomentar mèr er emplec der aranés. Era enquèsta se hec damb er interès de conéisher era voluntat deth pòble.

Er an 1983 ei er an dera creacion des infraestructures que generèren era grana transformacion. Era mèr transcendentia siguec era publicacion des *Nòrmes Ortografiques der Aranés*, un senzilh recuelh damb 41 normes, en 8 pagines, damb un caractèr de recomanacion, mèr que non pas d'imposicion, damb ua grana flexibilitat, e moltes indefinicions, qu'èren, en definitiva, era adaptacion dera normativa definida per Alibèrt en 1935¹² e que corresponie ara forma des trobadors¹³ o classica, ara varianta aranesa dera lengua occitana. Se merquèc un abans e un dempús ena promocion dera lengua pròpria. Aqueres normes significauen un trincament damb era tradicion escrita, un replantejament dera forma d'escriuer: toti es escriptors dera epòca e toti es qu'auien existit anteriorament escriuien en ua grafia mistralenca¹⁴, diferenta dera aprovada e publicada pera Generalitat en 1983. Aquerò produïc necessàriament ua convulsion ena febla existéncia dera socializacion dera lengua d'Aran¹⁵. Es *Nòrmes* s'aprovèren e entrèren enes escòles e ena administracion e enes mieis de comunicacion e era sua forma permetec qu'era comunicacion entre es dus costats dera

frontèra ena lengua deth territòri, siguesse ua realitat. Es reaccions populars contra era forma lingüística sigueren importantes, mès maugrat tot era Generalitat de Catalonha se mantenguec fòrta ena decision, introduïc era lengua ena escòla, e aué en dia eth problèma de forma non a cap tipe de discussion. Vint ans dempús en ua trobada ocasionau damb eth president dera Generalitat de Catalonha, encara me demanaue s'era decision dera Generalitat de possar ues normes tant antipopulars com es que s'auien promoïgut, auie estat ua bona decision¹⁶. Era responsa siguec positiva. Aqueres simples normes, hètes damb referéncia contínua ath catalan¹⁷, sigueren en començament d'un procès damb un desenvolopament que non podíem imaginar¹⁸. Però es mancances d'aqueres *Nòrmes* provoquèren qu'er an 1999 se publiquésse ua correccion des madeishes, promoïguda peth Conselh Generau d'Aran. Er an 1983 siguec er an dera creacion deth Centre de Normalizacion Lingüística dera Val d'Aran, qu'auèc un papèr de multiplicacion geometrica ena promocion dera lengua pròpria d'Aran. Eth 4 de mai de 1984 se signèc en Vielha era creacion d'aguesta institucion entre era Direccion Generau de Politica Lingüística e eth Conselh Comarcau de Montanha dera Val d'Aran. Aqueth prumèr document acordaue qu'eth Centre creat aurie de trabalhar en favor dera normalizacion der emplec "tant deth catalan coma der aranés, enes encastres publics dera Val d'Aran". Aquera imposicion deth catalan, damb es ans, siguec plaçada en un lòc segondari enes accions de promocion. Son es començaments... Eth Centre de Normalizacion auèc era prumèra persona emplegada pendent eth cors 1986-87 en tot compartir era direccion damb era responsabilitat deth Centre de Recorsi Pedagogics deth Departament d'Ensenhament dera Generalitat de Catalonha, per un acòrd entre eth Conselh Comarcau de Montanha dera Val d'Aran e eth Departament d'Ensenhament dera Generalitat. Ath delà d'aqueth moment s'augmentèc considerablament eth personau deth Centre de Normalizacion Lingüística, que s'ocupèc dera promocion sociau der aranés. Aquerò possibilitèc eth creishement exponenciau d'accions institucionaus en favor dera lengua: corsi,

publicacions periodiques (*TOTI*)¹⁹, literàries, tècniques..., estudis tècnics, dinamisacion, traduccions, creacion d'un centre de documentacion, campanhes, exposicions, actes, difusion, classes d'aranés en Barcelona... En aqueri moments en Conselh Comarcau de Montanha i trabalhauen sies personas dedicades exclusivament ara lengua. Posteriorament non i a auut jamès un nombre tant important d'emplegats en aquest ahèr. Es trabalhadors s'anauen reconvertint enes foncions, en d'auti departaments, en tot depèner deth cargue politic que governaue.

Eth Centre de Recorsi Pedagogics (CRP) tanben s'ocupèc de promòir era lengua. Entre diuèrses accions se possèren convèrses, formacion, panèus e era publicacion deth *Camishèth* coma miei de comunicacion deth CRP dera Val d'Aran, que se repartie entre tot eth professorat e qu'ère intègrament en occitan²⁰.

A compdar deth Centre de Normalizacion se trabalhèc sus es mieis de comunicacion: era emission de ràdio en aranés entà tota Catalonha (Ràdio Quatre), era estructuracion de Catalonha Ràdio en Aran damb un equip estable de tres personas que retransmetien ua ora diària en aranés (des deth CNL s'i hègen classes d'aranés...); sigueren es prumèrs ans de TV en aranés (un programa "magazine" mensua, *Era Lucana*, produït per TVE e dirigit enes programes deth començament peth madeish director deth Centre de Normalizacion Lingüistica e damb ua participacion activa dera sua estructura. Se potencièc era publicacion de condes damb era Editoriau La Galera, traduccion de d'auti publicats en catalan o castelhan, en ua colleccion que se nomentèc *Era Gabarra*. Entre 1984 e 1992 se publiquèren mès de 20 condes. Ua auta colleccion destacabla siguec era des *Condes Bilingües* dera Editoriau Nabau, que compdaue damb un tipe de plana damb pestanha que permetie veir er escrit en catalan o en occitan segontes tirèssem o non dera pestanha.

Era auta actuacion transcendentia d'aqueri ans, siguec era creacion deth Musèu dera Val d'Aran. Eth dia 4 de mai de 1984 se'n hec era inauguracion. Se creèc damb era voluntat d'èster un centre de referéncia en estudi e promocion dera cultura pròpria d'Aran.

Amassa damb eth Centre de Normalizacion Lingüística apareisheren materiaus editats peth madeish Centre de Normalizacion, per Ajuntament de Vielha, peth Departament d'Ensenhament dera Generalitat, eth Departament de Cultura dera Generalitat, eth Departament de Sanitat dera Generalitat, er ICE dera UAB... Ei er ICE qui inicie un procès de classes de reciclatge d'aranés entath professorat. Ei un destacat moment de creishement dera produccion escrita en aranés. Diuèrsi ajuntaments d'Aran càmbien es plaques des nòms des carrèrs, e es des nòms des pòbles entà meter-les en aranés. Açò auèc un gran impacte social. Eth paisatge lingüistic aranés auèc ua direccion naua, non coneishuda enquia alavetz. Era normalizacion social dera lengua prenec, pendent aqueri ans, un camin. Metem per exemple era denominacion dera capitau d'Aran: "Vielha" non s'auie escrit jamès damb "lh", enquiad aguest moment. Era transformacion dera psicologia social identitària siguec totau. Se tractèc d'un moviment social ben acceptat e fòrça conscient. Ath cap des ans, aqueres decisions s'an integrat ben ena vida de cada dia.

En 1984 era Generalitat publicuèc es *Nòrmes subsidiàries e complementàries de planejament dera Val d'Aran* en version trilingüa (aranés, catalan, castelhan). Era revista *Garona* senhale "qu'ei eth prumèr viatge qu'ua codificacion [...] apareish en aranés. Açò simbolize, pro ben, er accés der aranés a un nivèu de reconeishement dificilament concebible enes autes regions d'òc..." Son es començaments, aué en dia totes es leis deth Parlament de Catalonha apareishen en occitan dera Val d'Aran.

Son es ans des grani assentaments dera lengua. Ues senzilhaes normes ortografiques sigueren era basa d'un trabalh de creacion important, subertot ena defincion d'ua lengua que compdaue damb fòrça voluntarisme e fòrça illusion.

Era normativa dera epòca començaue, tanben, a méter es bases de lo que venguie. Era mancança der Estatut d'Autonomia per non auer declarat er occitan coma lengua oficiau començaue a aparéisher enes debats

politics. Era manca d'oficialitat der aranés ère er argument, tot soent emplegat, entà non auançar mès enes intervencions de proteccion dera lengua pròpria. Er Estatut d'Autonomia der an 1979 non auec un tracte massa generós damb er aranés, e totun dauric bères possibilitats. Er article 3.4 manifestaue “Era parla aranesa serà objècte d'ensenhament e d'especiau respècte e proteccion”. Arren mès, sense massa hin, sense transcendéncia. E totun açò siguec emplegat entà auançar enes reivindicacions e accions en favor dera lengua pròpria. Era denominacion de “parla” siguec objècte de fòrça controversies e dèc pè ara consideracion d'un cèrt mensprètz²¹. Pendent era elaboracion der Estatut ua esmenda que volie equiparar era condicion deth catalan en Catalonha ara der occitan en Aran, non progressèc.

Era *Lei de Normalizacion Lingüística* der an 1983, ua auta grana aportacion der an dera estructuracion dera lengua en societat, vierre a apariar es causes. Er article 28 ère dedicat ar aranés: “1.- Er aranés ei era lengua pròpria dera Val d'Aran[...] 2.- Era Generalitat amassa damb es institucions araneses an de préner es mesures que i age besonh entà garantir eth coneishement e er us normau der aranés ena Val d'Aran[...] 3.- Es toponims dera Val d'Aran an per forma oficiau era aranesa. 4.- Eth Conselh Exceutiu a de proporcionar es mieis que garantissen er ensenhament e er emplec der aranés enes centres escolars dera Val d'Aran[...] 5.- Eth Conselh Executiu a de préner es mesures de besonh entà qu'er aranés sigue emplegat enes mieis de comunicacion sociau dera Val d'Aran.”. S'a auançat, respècte der Estatut. Ei eth prumèr viatge qu'era denominacion d'oficiau acompanhe era petita lengua d'Aran. Eth madeish 1983, en gèr, s'auie publicat era adopcion des *Nòrmes Ortografiques*. Oficializar es toponims en aranés, ei de hèt dar eth caractèr d'oficialitat as *Nòrmes*. Se reconeish eth caractèr de “lengua” entà superar aqueth despectiu “parla” e eth sentit de “pròpria dera Val d'Aran”. Eth desenvolopament d'aguesta lei generèc un seguit de normes en favor der aranés: nòms des pòbles dera Val d'Aran, supòrt generic a toti es libres que se publiquen en occitan (compra d'ua quantitat),

aplicacion en ensenhament (damb especificacion de còrsi entath professorat o era possibilitat d'emplegar-lo ena administracion e enes comunicacions des centres e coma lengua veiculara, implantacion d'un minim de dues ores per setmana en cada cors der ensenhament obligatòri...

Es ans 80 sigueren un continu procès creishent en activisme pera lengua naturau deth país: era publicacion deth setmanari *TOTI*, amassades de reflexion sus era suberviuença dera lengua, concorsi literaris, creacion musicau en aranés, emplec der aranés enes programes informatics des escòles, articles periodics ena premsa de Lhèida (en aranés), tractament dera lengua en amassades universitàries e tecniques, conferéncias en diuèrsi lòcs d'Euròpa sus er hèt dera promocion dera lengua pròpria d'Aran, campanhes enes comèrci (des dera Generalitat de Catalonha), etc. E, tot açò se daurís camin en un espaci public damb molta preséncia dera lengua castelhana; er aranés hè camin: lengua abituaue des ajuntaments enes difusions e comunicats, lengua publica de fòrça institucions, revistes organizades per grops sociaus... Er espaci public siguec ocupat pera lengua castelhana, però i auie ua preséncia creishenta der occitan.

Coma producte dera *Lei de Normalizacion Lingüística eth Decrèt 362/1983 de 30 d'Agost (DOGC de 31 d'agost)* contemplaue era organizacion de còrsi d'aranés entath professorat e era possibilitat (sonque ei possible, non ei impositiu) d'emplegar-lo enes actes administratius e de comunicacion des centres e coma lengua veiculara. Eth madeish DOGC contenguie ua orde damb eth programa basic d'aranés enes escòles d'EGB comprenudes en encastre territoriau dera Val d'Aran.

Pendent aguest periòde ena provision de places de professorat ena Val d'Aran, des de començaments des ans 80, se comencèc a avalorar eth coneishement der aranés²². Ère encara ua avaloracion minima, que non ère resolutòria, però se començaue.

En 1984, entre eth professorat, tot e qu'era majoria auien seguit bèth cors de reciclatge, sonque eth 36% considerauen qu'er aranés ère basic

en ensenhament. Eth 41 % considerauen qu'auie d'auer eth tractament d'ua matèria mès. En 1984 er aranés ère ensenhat dues ores per setmana en ensenhament obligatòri (EGB), però non ère lengua veiculara. En aqueri moments eth catalan ère present en 9 ores ara setmana, coma lengua ensenhada e coma lengua d'ensenhament; era rèsta ère en castelhan. En 1984, er aranés encara non ère indispensable entà poder exercir de professor en Aran. En aqueri moments, sonque eth 20 % deth professorat declaraue saber liéger e escriuer er aranés e sonque un 77 % se sentien capacitats entà ensenhar-lo.

En 1986, un professor dera Universitat Paul Valery de Montpelhièr, publicuèc un estudi²³ sus era lengua ena escòla en que concludís que “era atraccion lingüística deth castelhan ei tala, que de non manifestar-se un comportament de resisténcia de part des usuaris des autes lengues, aquera poderie acabar coma lengua exclusiva en Aran”. Non a estat atau, però era alèrta ei encara aqui.

En 1985-86 era directora generau d'Ensenhament Primari dera Generalitat signèc ues instruccions pes que s'obligauè a dues ores d'ensenhament obligatòri d'aranés ara setmana, enes escòles dera Val d'Aran. Es instruccions èren clares: “1.- Er aranés coma lengua pròpria dera Val d'Aran, serà emplegat de manèra progressiva e generalizada en toti es nivèus, grades e còrsi... 3.- Eth nau “Centre de Normalizacion [...]” elaborarà un estudi sociolingüistic e des besonhs pedagogics, que servirà de base entà determinar es mesures que calgue entà auançar en procès de Normalizacion Lingüística dera Val d'Aran. 5.- Er ensenhament dera lengua aranesa serà professat coma minim dues ores setmanaus en totes es escòles dera Val d'Aran”. Es auanci son geometrics, fòrça notables, e ja non i aurà un reculament. Destacam era denominacion de “lengua aranesa” que serà corregida mès endeuant, peth de lengua occitana, però que non auèc, en aqueri moments, connotacions pejoratives.

Eth cors 1986-87 un grop de mèstres, jos era direccion dera Generalitat elaborèren libres de tèxte entar ensenhament der aranés. En ostiu deth

86 s'organizèc, per part deth Grop de Mèstres dera Val d'Aran (associacion de professionals creada pendent aqueth madeish cors) e eth Centre de Recorsi Pedagogics (creat peth Departament d'Ensenhament pendent er an 1986), era tresau Escòla d'Ostiu dera Val d'Aran. Tot e que s'auie començat dus ans abans damb ues Jornades Pedagogiques, aquera Escòla d'ostiu destacaue peth gran contengut de tèmes de lengua e cultura pròpria d'Aran.

Son es ans dera estructuracion der aranés ena escòla deth país. S'organizèc eth programa de reciclatge de mèstres, era organizacion der ensenhament der aranés ena escòla, etc.

En cors 1988-89 s'inicièren, ena escòla de Vielha, tres linhas d'aprendissatge en P4 (aranés, catalan, castelhan) de forma experimentau. Era linha aranesa ei era qu'auèc ua matricula mès baisha, però, sense dobte, merquèc un començament que non anèc endarrèr.

E, damb aquest progrès e potenciacion s'arribèc a un aute punt des deth qu'eth possament aquerirà un procès multiplicatiu: Era *Lei de Règim Especiau dera Val d'Aran* de 1990. Aquesta lei ei eth resultat d'ua contínua reivindicacion des aranesi, en compliment dera Disposicion Addicionau prumèra der *Estatut d'Autonomia de Catalonha* qu'establie que “en encastre dera Constitucion e deth present Estatut seràn reconeishudes e actualizadas es peculiaritats istoriques dera organizacion administrativa intèrna dera Val d'Aran”

Er aspècte mès destacable d'aquesta Lei ei era recuperacion des institucions pròpies dera Val d'Aran, però eth nòste interès ei era analisi des aspèctes destacables sus era lengua deth país. En cau destacar en article 2 que declare qu' “er aranés, varietat dera lengua occitana e pròpria d'Aran, ei oficiau ena Val d'Aran”. Aquesta declaracion amplie de gòi es desirs reivindicatius dera personalitat aranesa. S'auie passat d'un reconeishment timid, en Estatut, a un reconeishment d'oficialitat. E totun era oficialitat creèc uns arguments de dobte, pr'amor qu'era *Constitucion Espanhòla* ditz que sonque seràn oficiaus aqueres lengües que siguen reconeishudes en Estatut d'Autonomia coma

oficiaus. Colec demorar 16 ans encara, enquia era reforma der Estatut, però aguesta declaracion, expressaue, aumens, era voluntat de Catalonha ath torn dera lengua pròpria dera Val d'Aran.

3. DERA LEI D'ARAN ARA REFORMA DER ESTATUT

Er an 1993 siguec un an emblematic entara consolidacion der aranés a nivèu social.

Eth Decrèt 75/1992 de 9 de març peth que s'establís era ordenacion generau dera educacion infantila, era educacion primària e era educacion secundària obligatòria en Catalonha, establie en article 3 que «eth catalan coma lengua pròpria de Catalonha n'ei tanben der ensenhament. S'emplegarà normaument coma lengua veïculara e d'aprenentage dera educacion infantila». Aguest ei eth camin mercat entath catalan, que naturaument a de produïr efèctes en ensenhament des escòles araneses. Eth madeish article 3 especificaue que «ena Val d'Aran, er aranés coma lengua pròpria, ei objècte d'ensenhament e serà normaument era lengua veïculara e d'aprenentatge enes encastres o airaus que se determinen. Eth Conselh Generau d'Aran establirà eth curriculum dera lengua aranesa. Eth Departament d'Ensenhament, d'acòrd damb eth Conselh Generau d'Aran, determinarà era organizacion der ensenhament der aranés e deth sòn emplec coma lengua d'aprenentatge enes centres docents dera Val d'Aran».

Naturaument eth procès ena Val d'Aran determinarà qu'era educacion infantila la cau hèr en aranés, tament coma en Catalonha ei en catalan. Enquia ara ena escòla de Vielha, ena educacion infantila i auie tres linhas, aranés-catalan-castelhan (era linha aranesa ère era qu'auie mens alumnes), des deth cors 88-89. Enes autes escòles d'Aran non i auie determinacion per cap opcion, tot e qu'es materiaus que se realizauen entara linha aranesa de Vielha anauen entrant en quauqu'ues.

Eth mes de mai de 1993 se hec ua amassada damb pairs e mairs, presidida peth Conselh Generau d'Aran damb participacion deth Departament d'Ensenhament dera Generalitat entà explicar as familhes qu'en cors 93-94 s'iniciarie tot er ensenhament infantil dera Val d'Aran damb er aranés coma lengua veïculara e d'aprendissatge. Era amassada generèc ua vertadèra confrontacion e ua actitud agressiva de quauqui

famílhars contraris ad aguesta mesura. Sigüec era mòstra de qu'er auanç der occitan ena escòla e ena societat aranesa non ère ua causa evidentia e facila e que compdaue damb molti detractors. Molti pairs e mairs s'organizèren, recuelheren signatures (mès de 1000), visitèren es líders politics, heren escrits ena premsa... tot, entà evitar er auanç der aranés ena escòla. Eth *Decrèt* se complic, er ensenhament en aranés sigüec ua realitat, però quedèren rebrembes desgradables. I auec famílhars que decidiren portar as hilhs a estudiar en França entà evitar qu'estudièssen en aranés.

Aqueri enfrontaments generèren reaccions en pòble aranés. Un collectiu de personas, convocades iniciaument per dus vesins aranesi, vinculats cada un a un des dus partits politics majoritaris en Conselh Generau d'Aran, inicièren ua campanha de sensibilizacion e era estructuracion d'ua organizacion entara defensa dera lengua, que prenec eth nòm de Lengua Viua, qu'encara existís e qu'encara ei activa. Era prumèra amassada, se realizèc en un bar de Vielha eth dia 12 de junh de 1993. En aqueri moments Lengua Viua promoigüec un moviment social que promocionèc er emplec dera lengua. Se hègen amassades fòrça soent, en ocasions un còp per setmana. Arribèc a auer mès de 250 sòcis, çò qu'ei fòrça avalorable en un país qu'auie 6500 personas. Sigüec un element social que sabec projectar era cara identitària deth país, que sabec profiter es contrarietats entà promòir era sua peculiaritat. Maugrat aguesta bona acceptacion, Lengua Viua quedèc sense estructura juridica pròpria, e optèc per èster ua seccion dera Fondacion deth Musèu Etnologic dera Val d'Aran²⁴. Aguesta decision que facilitèc es qüestions administratives, afectèc sense dobte, tot eth sòn foncionament e independéncia.

Lengua Viua decidic eth 28 de seteme de 1993, organizar ua corsa eth 24 de juriòl de 1994, damb hèsta en Mijaran, que se repetirie cada an damb caractèr ludic e reivindicatiu entà potenciar er emplec dera lengua. Aguesta corsa, qu'encara se realize eth darrèr dimenge de juriòl a auut ua bona participacion e un gran efècte promocionau. Ei era activitat

dera Val d'Aran ena qu'an participat un major nombre d'aranesi ath long des ans. Lengua Viua a organizat d'autes actuacions, representacions teatraus, impuls d'un monument ara lengua, actes tà Sant Jòrdi, prèmis de reconeishment a cèrti trabalhs... en tot èster un collectiu de dinamizacion dera lengua en Aran, que maugrat que non a escapat dera tendenciositat política, a produït un bon numèro d'actuacions de promocion lingüística. En gèr de 1994 Lengua Viua difonec un comunicat en diuèrsi mieis en que manifestèc qu'er aranés ei estimat però en estat de desproteccion e indefension pes administracions en Aran e qu'ei de besonh eth sòn reconeishment e possament.

Dempús d'aquera amassada de mai de 1993, ena escòla aranesa non s'a produït cap aute conflicte significatiu, tot e que de mès en mès es alumnes aranesi provien de familhes a on non se parle er aranés e non an neishut ena Val d'Aran. Ena escòla d'Aran existís ua bona patz lingüística.

En 1998 se publicuèc era *Lei 1/1998, de Politica Lingüística*. Siguec un important auanç entara promocion deth catalan, però ère fòrça restringida, en sòn redactat, respècte der occitan. Sonque un article, eth 7 ditz: “ Er aranés varietat dera lengua occitana pròpria dera Val d'Aran, se regís entad açò que tanh ar us, pera Lei 16/1990, deth 13 de juriòl, sus eth règim especiau dera Val d'Aran, e supletòriament, pes precèptes d'aguesta Lei, es quaus jamès non pòden èster interpretats en perjudici der us der aranés”. Pòga dedicacion ar aranés, però, en tot cas, ua imposicion clara de “jamès interpretar en contra der aranés”. Era orientacion ei positiva.

Eth moment algid arribèc damb era reforma der *Estatut d'Autonomia de Catalonha*: era lengua occitana siguec declarada oficiau en Catalonha. Era estratègia siguec ben elaborada e eth redactat finau ditz: Art 6.5: “Era lengua occitana, denominada *aranés* en Aran, ei era lengua pròpria d'aguest territòri e ei oficiau en Catalonha, cossent damb çò qu'establisson aguest Estatut e es leis de normalizacion lingüística.”

Significaue un moment de maxims²⁵. Era *Lei organica 6/2006, de 9 de juriòl, de reforma der Estatut d'autonomia de Catalonha*, auec d'autes aportacions en tèma que mos ocupe. Er article 11 senhale que “es ciutadans de Catalonha e es sues institucions politiquas reconeishen Aran coma ua realitat occitana dotada d'identitat...” e reconeish eth Conselh Generau d'Aran e era entitat territoriau aranesa. Er article 143, ordene ara Generalitat e ath Conselh generau d'Aran era normalizacion lingüistica der occitan. Ère un pas de gigant, eth resultat d'uns ans de combat que daurien un mon de naues possibilitats.

4. ER OCCITAN, OFICIAU EN CATALONHA

Dempús dera excellenta e incredibla aportacion dera reforma der *Estatut*, en Catalonha governèc ua coalicion entre eth PSC e ERC. Aqueth periòde 2006-2010 siguec eth de major consideracion entara lengua occitana en Catalonha. Eth departament dera Vicepresidència assumic era responsabilitat dera Politica Lingüística, damb eth cargue de Secretari, quan tostemp auie estat ua Direccion Generau de Cultura. Laguens dera Secretaria de Politica Lingüística s'i establic era Oficina der Occitan en Catalonha damb eth cargue de subdireccion generau. Aqueri quate ans sigueren trascendents entar occitan per quate causes:

1.- Era consideracion der occitan en Catalonha e era dignificacion institucionau:

Eth 10 de seteme de 2009 se signèc un convèni entre eth Departament dera Vicepresidència dera Generalitat e eth Conselh Generau d'Aran peth quau entre es dues institucions s'establie ua collaboracion entà qu'era preséncia der aranés/occitan s'incrementèsse en ensenhament, publicacions, mieis de comunicacion, formacion en linha, campanhes de dinamizacion, preséncia en encastre educatiu, era creacion dera Acadèmia, era traduccion... Ère eth major acòrd en aguesta linha, ath que jamès auien arribat es dues institucions. Ei un acòrd que compromet a accions des dues institucions²⁶. Era Generalitat aportaue 100.000 € ath Conselh Generau d'Aran entara realizacion des accions.

Eth cors 2009-2010 era Universitat de Lhèida aufric un nau grad que se titolaue d' "Estudis Catalans e Occitans". Ère eth prumèr viatge qu'er occitan apareishie en ua titolacion universitària.

Era Deputacion de Lhèida, en noveme de 2009, aprovèc un reglament entà regular er emplec der aranés ena Deputacion de Lhèida.

En Registre Generau deth Parlament de Catalonha de 19 de noveme de 2009 s'i recuelh era iniciativa deth PSC, ERC e ICV d'instar ath govèrn

dera Generalitat entà que collaborèsse damb es entitats qu'ajuden a hèr auançar er emplec social dera lengua occitana.

Era Secretaria de Politica Lingüística, instada pera Oficina der Occitan en Catalonha establic eth Prèmi Robèrt Lafont entà reconéisher as personas o institucions que desvolopen un trabalh positiu en favor dera lengua occitana. Eth prumèr premiat, er an 2010, siguec Pèire Bèc.

Entretant eth Conselh Generau d'Aran complic damb es sues foncions de hèr còrsi d'aranés, traduïr tèxtes, organizar concorsi literaris, etc.

Er Institut d'Estudis Ilerdencs dera Deputacion de Lhèida convoquèc er an 2010 era IX edicion deth prèmi de raconte en occitan. Ère eth concurs literari mès dotat economicament de toti es que se convocauen.

Er emplec der occitan creishec de manèra exponenciau en tota Catalonha.²⁷

2.- Deuant dera mancança d'ua autoritat lingüística dera lengua occitana en Catalonha era Secretaria de Politica Lingüística dera Generalitat creèc per Resolucion intèrna deth 2 de juliol de 2008 eth Grop de Lingüística Occitana (GLO) qu'amassau a dus representants de cada ua des regions franceses des territòris occitans, dues personas dera Val d'Aran e dues personas dera rèsta de Catalonha. Era prumèra amassada auèc lòc es dies 18-19 d'octobre de 2008. Es finalitats deth GLO èren elaborar estudis lingüistics e resòler dobtes lingüistics. D'un punt d'enguarda administratiu siguec era estructura mès representativa sus era lengua occitana. Eth GLO siguec un conselh assessor sus qüestions normatives. A començaments de hereuèr de 2009 aprovèc ua resolucion entà orientar ena gestion dera norma der occitan, aprovèc aspèctes lingüistics deth traductor automatic catalan-occitan, castelhan-occitan, produït pera Generalitat²⁸ e qu'encara s'emplegue aué en dia, aprovèc un vocabulari de naues tecnologies, aprovèc un manuai basic entà catalans e un vocabulari basic entà catalans, orientèc sus es nivèus d'occitan deth CAOC, aprovèc eth listat des 10 metòdes basics entar aprenentage der occitan estandard e der occitan aranés, aprovèc eth listat des 10

diccionaris basics entà trabalhar er occitan... Eth GLO mantenguec relacions damb er Institut d'Estudis Aranesi (organisme assessor deth Conselh Generau d'Aran, ath qu'eth GLO reconeish era sua competéncia entar occitan aranés, ena *Declaracion deth 8 de hereuèr de 2009*) e damb er APORLOC (creat per IEO e eth Conselh Generau d'Aran) entà èster autoritat lingüística entà tota Occitània (ei eth precedent deth Congrès Permanent dera Lengua Occitana) e prefigurad en Vielha eth 28 de mai de 2008. Es amassades se hèn entà oferir era collaboracion deth GLO e entà reconeisher era autoritat des organismes indicats. Eth GLO s'amassèc tres viatges ar an, enquia 2010.

3.- Lei der occitan: eth reconeishment dera oficialitat entà tota Catalonha, dera lengua occitana, provocaue que calesse definir es drets e déuers des ciutadans qu'era reconeishença d'oficialitat comportauè. Enquiad aqueth moment es interpretacions èren liures e se generauen debats e situacions interpretables que calie orientar. Eth procès entara elaboracion dera *Lei der Occitan* qu'aurie de desvolopar eth concèpte d'oficialitat incorporat en *Estatut*, durèc tota era legislatura.

En noveme de 2007 era SPL (Oficina der occitan) encarguèc a ua jurista especializada era redaccion deth brolhon dera Lei. Eth 24 de noveme de 2009 se publicuèc er auantprojècte entà exposicion publica (edicte de 16 de noveme de 2009). Eth 22 de deseme de 2009 eth Govèrn dera Generalitat, amassat en Cervèra, entà celebrar es 650 ans de creacion dera Generalitat, aprovèc era propòsta dera lei²⁹. Eth 10 de hereuèr eth vicepresident deth Govèrn presentèc era propòsta de Lei en Parlament; en debat intervengueren toti es grops, era majoria ac heren en aranés; siguec eth dia de major emplec d'aguesta lengua en Parlament de Catalonha.

Era Lei siguec aprovada en darrèr plen damb eth vòt favorable de 118 deputats, des 135 que conformauen eth Parlament. Era Lei auie de votar-se en Plen deth 30 de junh de 2010, però era intervencion deth Partit Popular (14 deputats), en forma de recors, eth 29 de junh, envièc era Lei

ath Conselh de Garanties Estatutàries. Era legislatura acabaue e se vedie que non i aurie Lei; non se demoraue cap aute Plen. Per azard era legislatura s'alonguèc uns mesi e i auec un darrèr Plen. Aqueth siguec un plen extraordinari, imprevist, eth 22 de seteme de 2010, que siguec possible pr'amor qu'era legislatura s'alonguèc uns mesi entà non hèr a coïncidir era campanha electorau damb era visita deth Papa Benedicte XVI en Barcelona eth dia 7 de noveme de 2010. Ath long de tot eth procès i destaquen fòrça debats e circumstàncies³⁰:

a.- Negacion dera existència der occitan estandard. Aquesta siguec ua des batalhes mès controvertides. Eth Boletin deth Parlament de Catalonha reflectís eth nòm de quauques persones que neguèren era existència der occitan estandard ena sua compareishença damb motiu dera elaboracion dera lei. Quauques d'aguestes persones auien presidit pògui ans abans, institucions entara determinacion der estandard e auien establìt principis der estandard dera lengua occitana. Bèra persona arribèc a negar era existència dera lengua occitana, d'audi negauen era consideracion pera varianta aranesa e volien sonque ua reconeishença der estandard. Es intervencions, reflectides enes compareishences, preneren posicionaments fòrça radicaus³¹.

b.- Er aute element que formèc part de debat d'ua manèra molt apassionada (eth vicepresident deth Govèrn assegurèc qu'era passion ère un des elements mès viui que se vederen en tot eth debat d'aguesta lei) siguec sus era denominacion dera *Lei*: "aranés o occitan". En temps des tres ans que durèc tot eth procès, era *Lei* comencèc dident-se "*Lei der aranés*", passèc a dider-se "*Lei der occitan*" e acabèc en ua posicion de "*Lei der occitan, aranés en Aran*".

c.- Non siguec ua lei aprovada per unanimitat. Eth Partit Popular hec campanha contra aguesta lei, entre d'outes rasons, per tractar sus er occitan e non pas er aranés (didien!), "pr'amor qu'er occitan estandard

non existís". Un senador parlèc per prumèr viatge en occitan en Senat espanhòl e TV3 retransmetec periodicament un anonci promoiguent er emplec der occitan. Es còrsi d'aranés de 2010, fomentadi peth Conselh Generau d'Aran auien 231 alumnes.

d.- Eth 21 d'octobre de 2010 se presentèc era *Lei* en París ena delegacion deth Govèrn dera Generalitat. I èren eth vicepresident deth Govèrn e eth secretari de Politica Lingüística e ua representanta deth Conselh Generau d'Aran. Entre es assistents destacaue, entre fòrça d'auto, er inspector generau des Lengües de França deth Ministèri d'Educacion. Era controvèrsia occitan estandard-occitan aranés tornèc a èster presenta e ocupèc eth centre deth debat. Eth cercle d'Agermanament Occitano Català hec ua nòta de premsa ena que criticaue eth papèr deth Conselh Generau d'Aran e en responsa eth Conselh Generau d'Aran trinquèc formaument (escrit de 10-11-2010) es sues relacions damb eth CAOC.

e.- Era *Lei* auèc diuèrses presentacions entre es que destacam eth dia 9 de noveme de 2010 era presentacion en Institut d'Estudis Catalans damb participacion deth president deth IEC, deth vicepresident deth Govèrn, deth president deth Conselh Generau d'Aran, des deputats des partits que dèren supòrt ara *Lei* (Convergencia e Union, ERC, PSC-CpC e Iniciativa per Catalonha-EA) e eth president deth CAOC. Tanben siguec presentada, naturaument, ena Val d'Aran. I auèc, tanben, ua presentacion en Madrid promoiguda peth CAOC damb era collaboracion dera delegacion deth Govèrn en Madrid.

Era *Lei* 35/2010, der occitan, aranés en Aran d'1 d'octobre de 2010 hège granes aportacions:

* Era *Lei* empare er occitan en Catalonha. Ordène es encastres enes que calerà intervier, es drets des occitanoparlants e sòns déuers, es

competéncias des institucions, regule es emplecs oficials, obligue a fomentar eth coneishement dera lengua.

* Arreconeish er emplec “preferent” der aranés, ena Val d’Aran, enes institucions araneses, enes mejans de comunicacion, en ensenhament e ena toponimia e era validesa des actes juridics es aranés.

* Arreconeish era unitat dera lengua occitana e eth besonh de hèr-ne difusion.

* Ordène era creacion dera Acadèmia dera lengua occitana en Catalonha, entà èster era autoritat lingüística.

Era aprobacion dera lei desvelhèc iniciatives contràries, de bèra entitat coma Impulso Ciudadano en mèis de gèr de 2011, que generèren peticions de recors dera lei. Finaument eth govèrn deth PSOE en Plen darrèr, abans der ostiu de 2011, eth 22 de juriòl, ordenèc ar avocat der Estat de presentar un recors d’inconstitucionalitat, basat subertot, ena declaracion dera preferéncia der aranés en bèri encastres. Eth Tribunau Constitucionau sentencièc eth 8 de hereuèr de 2018 que declaraue nulla era paraula “preferent” dera *Lei 35/2010, de 1 d’octobre*, en aqueri articles enes que s’i auie considerat.

En 2015 era prumèra lei der an, *Lei 1/2015 deth 5 de hereuèr, deth Règim Especiau d’Aran*, qu’actualizaue era *Lei de 1990*, auec aportacions en quèstions lingüísticas. En destacam que:

* Er article 1 comence: “Aran ei ua realitat nacionau occitana...”. Es legisladors insistissen ena peculiaritat occitana d’Aran.

* Er article 8 ven dedicat ara lengua: “Er aranés (...) ei era lengua d’usatge normau e preferent des administracions publiques d’Aran”. Tot e qu’era senténcia deth Tribunau Constitucionau de 2018 declarèc nulla era denominacion de preferenta dera *Lei der occitan, eth 3 de noveme de 2015*, era vicepresidenta deth Govèrn espanhòl e ministra dera Presidència e eth conselhèr dera Presidència dera Generalitat de

Catalonha, signen un acòrd de que non i an discrepàncies entre es dus govèrns sus era *Lei 1/2015 deth Règim Especiau d'Aran*.

* Persute sus es drets lingüistics des aranesiparlants, sus eth caractèr de lengua pròpria, sus eth caractèr de lengua veïculara des centres educatius, sus eth foment enes mieis de comunicacion, sus era sua oficialitat en Catalonha...

* Er article 46 ei dedicat intègrament ar Institut d'Estudis Aranesi coma Acadèmia, autoritat dera lengua, e ath sòn reconeishment.

5. ANALISI DE QUAUQUI ENCASTRES

5.1 Mieis de comunicacion

Pendent aguesti ans es mieis de comunicacion en aranés an passat per diuèrsi moments, però des de finaus des 80 era preséncia der aranés enes mieis de comunicacion a estat constanta. Eth miei escrit a gaudit de diuèrses iniciatives. Era preséncia en quauqui articles d'opinion de diuèrsi diaris a estat constanta. *La Mañana* enes ans 80 inicièc pagines e comunicacions fixes e de temps en temps en treiguie bèra ua eth *Segre*, qu'enes darrèrs ans a consolidat ua preséncia mès establa der aranés damb articles d'opinion e collaboracions contínues. En miei dera ràdio era referéncia ei entà Catalonha Ràdio que pendent mès de 30 ans a retransmetut en aranés aumens ua ora diària, entara Val d'Aran, e pendent fòrça temps damb d'autes aportacions difonudes entà tot Catalonha. A nivèu de TV³² destacam diuèrses iniciatives dera Corporacion Catalana de Mejans Audiovisuaus, un programa setmanau entara Val d'Aran e era retransmission d'un noticiari diari en aranés entà tota Catalonha. Non cau desbrembar era iniciativa de BTV que pendent fòrça ans emetie un programa "magazine" setmanau³³, o era inicitiva deth Grop Segre qu'a retransmetut en Lleida TV pendent quauqui ans programes, tanben "magazine", en fòrça epòques damb periodicitat diària. E se tot açò a representat ua bona preséncia der aranés enes mieis de comunicacion, poderíem ahíger es programes que s'an emetut en Occitània e qu'an vengut a completar era possibilitat d'accès ara lengua enes mieis de comunicacion. Quan es tecnologies an evolucionat enes sistèmes digitaus, era preséncia s'a hèt exponenciau però minoritària se la comparam damb es autes lengües.

Pendent aguesti ans des de diuèrses instàncies an existit iniciatives que se non an arthenhut a consolidar-se, es ues damb es autes an creat un espaci comunicatiu continu. En destacam quauqu'ua:

a.- *Terrà Aranesa*: era prumèra revista apareishec en 1977 coma ua publicacion deth Musèu Etnologic dera Val d'Aran. Encara non existien es *Nòrmes Ortografiques* e era normativa emplegada ère diuèrsa e eterogenèa. Se'n publiquèren 11 numèros. Ara, 45 ans dempús, tot e auer patit cambis e transformacions se seguís publicant un numèro per an, damb un format fòrça mès gran e ja van peth numèro 19 dera segona epòca.

b.- *Aué*: eth 9 de març de 2002 per un acòrd de Presidència dera Generalitat e deth Conselh Generau d'Aran damb eth diari AVUI apareishec encartat en jornau un petit diari de quate pagines, *AUÉ*³⁴, damb era madeisha mesura deth diari, escrit intègrament en aranés. Aguest encartament siguec realitat cada setmana. Se distribuïc per tota Catalonha. Era tirada ère de mès de 45000 exemplars. Aquesta enòrma difusion non a estat jamès superada. Ère eth prumèr viatge, qu'ua intervencion periodica en occitan, se consideraue der interès de tota Catalonha e superaue eth reduït espaci aranés. Entad açò se contractèc eth trabalh d'ua periodista e s'artenhec ara major difusion escrita dera lengua dera istòria, enquiara arribada des hilats sociaus. Des deth Conselh Generau s'avalorèc qu'existie un cèrt desorde en emplec dera norma lingüistica³⁵. Se creèc eth Departament de Lingüistica deth Conselh Generau d'Aran, precedent der Institut d'Estudis Aranesi, que s'amassèc entà resòler es dobtes lingüistics der *AUÉ* e orientar-lo lingüisticament.

c.- Pendent 201 dies (deth 8 d'octobre de 1998 ath 14 de seteme de 1999³⁶) existic *Eth Diari*. Justament lo que signifie eth sòn nòm "huelheton diari d'Aran". Un diari, intègrament en aranés, que cada maitin se podie trobar, e comprar (50 ptes.), en cèrti punts dera Val d'Aran. Un A3 damb notícies d'actualitat e d'opinion. Un trabalh, enèrme, frut dera voluntat particulara d'ua persona.

d.- *Aran ath dia*: revista monografica, intègrament en aranés qu'apareishec un viatge ath mes. Ère deth Grop Segre. Eth prumèr numèro apareishec en març deth 2006, eth darrèr numèro, eth 33, en hereuèr de 2009. Actuaument existís ua publicacion de notícies deth madeish Grop Segre, que se denomine *AUÉ* e qu'apareish damb periodicitat mensua. Dempús d'ua prumèra epòca damb pòga preséncia der occitan a acabat estant majoritàriament (quasi ena sua totalitat) en aguesta lengua.

e.- *Jornalet*: aquest diari digitau mereish ua consideracion especiau, ja que pendent mès de 10 ans, des der an 2012, diàriament apòrte notícies e articles d'opinion escrits basicament en occitan estandard o occitan aranés en tot constituir-se coma eth miei escrit de major difusion e repercussion. A nivèu de tota Occitània trobam bèra auta publicacion periodica telematica en occitan. Tanben trobam *podcasts* e d'autres produccion. Ara es tecnologies an produït un esclatament en totes es lengües. Tanben en occitan.

5.2 Corsi d'aranés

Eth Conselh Generau d'Aran ei era institucion referenciau ena formacion en aranés. Eth 3 de mai de 2001 eth sindic d'Aran signèc eth decret regulador des certificacions qu'expedie eth Conselh Generau d'Aran sus es coneishements d'Aranés. Eth decret, resultat dera aprobacion en Plen deth Conselh, auie quauques caracteristiques a destacar: establie quate nivèus, e eth Diplòma de Mèstre d'aranés (maxim nivèu que requerie era realizacion d'ua investigacion), regulaue es acreditacions e era sua valor, estipulaue coma calie resòler es conflictes, mercaue es equivaléncias damb es certificats existents enquiath moment, etc. Aquest decret patic bères modificacions damb eth decret regulador des certificacions publicat en DOGC de 10 de juriòl de 2014: s'incrementaue un nivèu mès³⁷,

s'especificaue a que dauen dret es diuèrsi nivèus, s'articulauen es acreditacions, etc.

Eth Conselh Generau organize es còrsi d'aranés des deth començament dera sua existéncia e enes darrèrs ans a començat a aufrir còrsi *online*.

D'autres institucions an començat era ofèrta de còrsi d'aranés. En destacam er Institut Occitan que sonque aufrís còrsi *online* e qu'arribè a ua bona quantitat d'alumnes, era Universitat de Lhèida pendent fòrça ans a aufrir classes d'aranés enes sòns servicis lingüistics, darrèrament ac a començat a aufrir era Universitat de Barcelona... Conven referir era possibilitat d'accès ar aprendissatge der occitan estandard qu'aufrís eth Cercle d'Agermanament Occitano-Català en Barcelona, damb còrsi presenciaus e còrsi *online*, damb cinc nivèus e damb reconeishement deth Departament d'Educacion dera Generalitat.

D'autres institucions occitanes aufrissen tanben còrsi d'occitan *online*.³⁸

5.3 Era Carta Europèa des lengües regionaus o minoritàries

Era *Carta Europèa des Lengües Regionaus o Minoritàries* ei un document, deth Conselh d'Euròpa a on es estats signants acòrden era proteccion des lengües deth sòn territòri e concrèten es encastres enes que se comprometen a actuar. Entà considerar-se acuelhuts ar acòrd, er estat que s'i volgue comprométer a de signar e posteriorament a de ratificar era sua voluntat. Sense era ratificacion eth compromís non ei hèrm. Eth 5 de noveme de 1992, eth madeish dia dera creacion dera *Carta*, er Estat espanhòl signèc era *Carta* e eth 15 de seteme de 2001 eth BOE publicuèc era ratificacion. Es auti estats qu'an era cultura occitana en sòn territòri, França e Itàlia, an signat era *Carta* (França eth 7 de mai de 1999 e Itàlia eth 27 de junh de 2000), però non l'an ratificada. Espanha mòstre aciu, mès respècte pes lengües, que non pas es auti dus Estats. Era *Carta Europèa* distinguís dus nivèus diferents de proteccion: eth nivèu 1 entà totes es lengües presentes en territòri e eth nivèu 2 entad aqueres lengües que siguen oficiaus en Estat. Evidentament eth nivèu 2 implique

un compromís d'accions fòrça més ampli, de major envergadura. E en tot considerar era *Constitucion*, qu'es lengües oficials son aqueres que se declaren en Estatut d'Autonomia, eth compromís de proteccion der Estat espanhòl vèrs er occitan cambièc damb era declaracion d'oficialitat dera reforma der estatut der an 2006. Ath delà d'aqueth moment era lengua occitana gaudic des compromisi aquerits en nivèu maxim pera *Carta Europèa des Lengues Regionaus o Minoritàries*. Eth Conselh d'Euròpa, prèvia consulta as Estats, e en cas der Estat espanhòl, damb consulta ara Generalitat de Catalonha, emet un informe periodic sus es compliments dera *Carta* per part des Estats. Aquesta intervencion ajude as Estats e ara Generalitat a reflexionar sus es compliments e es mancances des compromisi e ajude a orientar eth son trabalh. Era *Carta* convertís er occitan en ua lengua oficial d'Euròpa.

5.4 Era escòla d'Aran

Era relacion dera escòla dera Val d'Aran damb era sua lengua pendent era epòca pòstfranquista meritariè un capítol exclusiu. Abans era preséncia dera lengua pròpria d'Aran enes programes escolars ère absolutament nulla e patie des madeishi procèssi de persecucion e d'ignorància que patie eth catalan. Damb es prumèras classes optatives entà professors e alumnes a finaus des ans 70 s'inicièc un procès de creishement geometric que portèc era lengua entà ua preséncia majoritària ena escòla dera Val d'Aran. Aquesta ei ua escòla publica, sense cap d'escòla concertada, ne privada. Es plans d'ensenhament depenen exclusivament dera Generalitat, qu'a normativizat era preséncia der aranés coma lengua veïculara en tot er ensenhament e coma lengua d'aprendissatge en 40 % des disciplines. Era Generalitat a hèt es adaptacions de besonh entà reconéisher era preséncia destacada der aranés en ensenhament dera Val d'Aran, a facilitat era creacion de materiaus des dera creacion deth Centre de Recorsi Pedagogics damb

mission de potenciar er occitan ena escòla aranesa, o en tot profiter es iniciatives deth professorat inquiet per aguestes qüestions.

Eth marc juridic de promocion der occitan en ensenhament creish des deth prumèr Estatut d'Autonomia qu'obligauè ar ensenhament der aranés, passant pes leis d'ordenacion dera lengua en Catalonha, concretant-se enes decretès d'ordenacion der ensenhament, enquiara oficialitat obtenguda damb er *Estatut* der an 2006.

En cors 93-94 s'inicièc er ensenhament de preescolar ena lengua pròpria deth país. Calec un esfòrç important per part dera administracion, però ei just rebrembar qu'eth professorat auèc de seguir adaptacions importantes e auèc de hèr uns esfòrci complementaris ena adaptacion de materiaus, creacion de tecniques, reciclatge ena lengua pròpria deth país... Eth professorat a estat objècte de diuèrsi reconeishements, mereishuts, peth trabalh d'aguesti ans d'implantacion dera lengua occitana ena escòla.

Ara seguida dera preséncia der aranés en preescolar s'inicièc per iniciativa dera Generalitat, damb era complicitat deth professorat eth programa d'ensenhament que se nomentèc "Alternança de lengües" e que d'ua manèra plastica podem descriuer en ensenhaments en aranés pes maitins e en catalan o castelhan pes tardes.³⁹ Eth programa d'Alternança de Lengües a semblances damb aqueri programes der ensenhament nomentats "bilingües" que se van realizant en centres francesi (e d'auti) entar ensenhament der occitan.

Des des sònns inicis eth Conselh Generau d'Aran prenec responsabilitats ena formacion deth professorat ena lengua deth país ⁴⁰ e organizèc es còrsi de reciclatge. Posteriorament a auut un important papèr ena promocion der occitan en ensenhament en tot préner era responsabilitat d'elaborar e distribuïr gratuïtament es libres de tèxte entre es escolans aranesi. Eth Conselh Generau d'Aran tanben a estat eth responsable, per prescripcion normativa, dera elaboracion deth curriculum der aranés.

5.5 Era Acadèmia dera lengua

En 1987 eth recent creat Centre de Normalizacion Lingüística elaborèc eth primèr projecte d'estatuts der Institut d'Estudis Aranesi. En amassades deth Conselh Comarcau de Montanha dera Val d'Aran damb es maxims dirigents deth Departament de Cultura dera Generalitat s'acòrdèc era sua creacion e era sua dotacion pressupostària. Calerie demorar mès de 25 ans entara sua complèta estructuracion.

Eth besonh d'ua Acadèmia dera lengua forme part deth procès de dignificacion lingüística. En aquest parçan deth mon, ua lengua a de besonh ua autoritat lingüística que l'ordene. Des des començaments se parlèc de crear er Institut d'Estudis Aranesi, pr'amor qu'eth modèl que se pren ei eth der Institut d'Estudis Catalans⁴¹. Es intents sigueren diuèrsi, toti eri des deth Conselh Generau d'Aran. Era lengua ja dispoasue dera administracion referenciau, eth Conselh Generau d'Aran. Ara calie crear era autoritat lingüística.

En 1999⁴² gesserren es *Normes Ortografiques der Aranés* corregides. Era propòsta ère hèta per ua comission dita de Còdi Lingüistic possada pera Oficina de Foment e Ensenhament der aranés, qu'ère era estructura que s'ocupasue dera politica lingüística en sen deth Conselh Generau d'Aran. Aquera comission formada per dètz pèrsones auie estat creada en 1998 damb era finalitat de regular era norma. Es *Normes* de 1999 non son mès longues qu'es que ja i auie, però an solucionat quauques incoerències e errors⁴³.

Eth 14 de març de 2001 eth Plen deth Conselh Generau d'Aran aprovèc era creacion deth Departament de Lingüística deth Conselh Generau d'Aran. Se designèren es dètz primèrs membres. Èren es madeishes persones qu'auien format part dera Comission de Còdi Lingüistic qu'ara aquerien ua estructura pròpria. Heren era primèra amassada eth dia 5 d'abriu de 2001⁴⁴ Eth Departament de Lingüística elaborèc eth *Reglament de foncionament*, que siguec aprovat peth Conselh Generau d'Aran. Ena introduccion deth Reglament se met de manifest qu' "Eth Departament

de Lingüística der Aranés, ei era Prumèra Seccion der Institut d'Estudis Aranesi.”⁴⁵ Posteriorament se creèren dues autes seccions, era d'Estudis Juridics (damb era finalitat d'investigar sus era Mieja Guadanheria e era Torneria), e era d'Istòria (entà trabalhar sus es escuts des ens locals dera Val d'Aran). Cada Seccion ère composada per membres vinculats per profession o per estudi as matèries de que se tracte. Un viatge creades es tres seccions, damb era participacion de mès de 40 personas, se constituïc formaument, damb un reglament conjunt, er Institut d'Estudis Aranesi, coma un organ assessor pròpri deth Conselh Generau d'Aran⁴⁶ Eth reglament⁴⁷ siguec aprovat per unanimitat peth Plen deth Conselh Generau d'Aran de 25 d'octobre de 2006⁴⁸. S'auie creat era basa dera futura Acadèmia, o dilhèu se s'auessen hèt es causes d'ua auta manèra, s'acabaue de crear era Acadèmia, tot e que damb fòrça dependéncia (totau) deth Conselh Generau d'Aran. Aqueth Institut d'Estudis Aranesi realizèc interessants trabalhs enes diuèrsi camps deth coneishement enes qu'operèc. Eth 29 d'abriu de 2008 eth Conselh Generau d'Aran pren er acòrd, per unanimitat, de qu'er Institut d'Estudis Aranesi age era competéncia entà “establir e actualizar era normativa lingüística der aranés, varietat dera lengua occitana. Pr'amor d'açò, toti es usatges lingüistics emplegats pera administracion deth Conselh Generau d'Aran, dera Generalitat de Catalonha e ajuntaments aranesi, atau coma tanben es centres educatius e mieis de comunicacion de titularitat publica s'ajusten ara normativa establida per Institut d'Estudis Aranesi”. Entath Conselh Generau d'Aran er Institut d'Estudis Aranesi a era autoritat sus era lengua. Era declaracion d'oficialitat der occitan en Catalonha e era Lei der occitan de 2010 produïren un pas mès ena consolidacion dera Acadèmia der occitan en Catalonha.

Eth 17 de mai de 2012 era Comission de Govèrn dera Generalitat-Conselh Generau d'Aran creèc eth Conselh de Politica Lingüística der Occitan Aranés, eth quau acordèc impulsar er autrejament, ar Institut d'Estudis Aranesi, deth caractèr d'acadèmia entara lengua previst pera *Lei der Occitan*.

En gèr de 2014 per un decret dera Generalitat se creèc er Institut d'Estudis Aranès-Acadèmia Aranès dera Lengua Occitana. Dèc eth caractèr d'Acadèmia ar Institut d'Estudis Aranès. Aguest siguec eth pas definitiu, eth qu'establirie era Acadèmia de manèra estructurada⁴⁹. Aguesta Acadèmia presente quauques caracteristiques que conven remercar:

- 1.- Se cree coma Acadèmia⁵⁰ de lengua, en tot dar eth caractèr d'Acadèmia ara Seccion Lingüística der antic Institut d'Estudis Aranès. Es autes Seccions seguiràn coma seccions der organ aconselhador deth Conselh Generau d'Aran.
- 2.- Ei independenta des administracions. Aguesta independéncia ei intrinsèca ara sua foncion e ath sòn estatut, però ven remercat ena *Lei der Occitan*, aranès en Aran e en decret de creacion.
- 3.- Se la cree coma era maxima institucion encargada d'establir e actualizar era normativa lingüística der aranès.
- 4.- Enes sòns principis e en compliment deth decret de creacion s'establiessen dues Seccions, era estandard e era aranès, damb competéncia en cada ua des variantes.
- 5.- Era Acadèmia mèrque clarament era sua referéncia respècte ar espaci occitano-romanès.

Entre es accions a destacar cau relacionar qu'a definit era lengua en tot crear es documents normatius basics, gramatica e diccionari en çò que hè ar estandard a ara varianta aranès. Ath delà er Institut d'Estudis Aranès-Acadèmia Aranès dera Lengua Occitana⁵¹ a trabalhat ena publicacion e difusion d'òbres de recèrca lingüística, de creacion literària, de diccionaris de traduccion, de traduccion d'òbres literèries, d'estudis dera istòria dera Val d'Aran, etc.

5.6 Era Generalitat de Catalonha e eth Conselh Generau d'Aran

Totes es actuacions que se descriuen en aguest trabalh, toti es procèssi an dus actors indispensables, d'accion contínua, en tot auer ua actuacion simbiotica, ena que dificilament poderíem justificar era ua sense era auta. Es dus actors son eth pòble aranés e eth pòble catalan, qu'an actuat pendent aguesti ans a trauès des sòns representants: eth pòble catalan representat pera Generalitat de Catalonha (Parlament e Govèrn) e eth pòble aranés representat a trauès des institucions qu'auie e que podie (iniciaument es ajuntaments, es conselhs d'alcaldes, dempús eth Conselh Comarcau de Montanha e eth Conselh Comarcau e finaument e de manèra contínua e sense henerècles, eth Conselh Generau d'Aran ath delà der an 1991). Eth Conselh Generau, ei en definitiva ua creacion dera Generalitat de Catalonha, dera voluntat deth pòble de Catalonha, segurament era que mès importància a auut ena conservacion dera lengua pròpria d'Aran. Eth Conselh Generau d'Aran s'a caracterizat, a nivèu dera lengua pròpria, per accions fòrça concrètes: es còrsi d'aranés, es publicacions, es traduccions⁵², es concòrsi literaris... e subertot pera "reivindicacion", pera voluntat de representacion, de reclamacion e d'exigéncia des actuacions de besonh, basicament ara Generalitat. Açò a generat un dialòg continu entre es dues institucions, a viatges mès seren, a viatges mès crispat, però tostemp damb passion e consecucion de solucions qu'an permetut auançar. Era Generalitat s'a caracterizat pendent aguesti ans pera sensibilitat damb qu'a reaccionat as peticions, pera assompcion dera responsabilitat e era generositat d'assumir era lengua d'un petit territòri coma ua qüestion de responsabilitat de tot eth pòble de Catalonha. En sòn testimòni era quantitat de normativa generada, favorable ara conservacion e promocion der occitan, es accions dirèctes deth Govèrn ena promocion e ena difusion dera existéncia e realitat dera lengua pròpria d'Aran, eth supòrt constant as reivindicacions araneses e era preséncia equilibrada der occitan en ensenhament

obligatòri dera Val d'Aran. Arren aurie estat possible sense era accion constanta e comprometuda de dus pòbles a trauès des sues institucions. Pendent aguesti ans es dues institucions an generat era major part des actuacions, o an dat supòrt as actuacions que s'an realizat. Non podem desbrembar qu'era Deputacion de Lhèida, e mès concrètament er IEI, a desvolopat accions de supòrt ath Conselh Generau d'Aran e iniciatives pròpies que se canalizauen a trauès dera Seccion d'Occitan der Institut d'Estudis Ilerdencs: conferéncias, presentacions, concorsi literaris... encara aué a ua decidida actuacion en aguest encastre.

E finaument: ath long d'aguesta exposicion auem desbrenbat cèrtes actuacions que meriten aumens d'èster citades, pera dinamica que generèren.:

a.- Eth I Simpòsi de Dialectologia Pirenenca, en Vielha en març de 1994. Celebrat ena sala de plens der Ajuntament de Vielha, amassèc a mès de 50 personas entà parlar de lengua. Èren convocats per Institut d'Estudis Ilerdencs, era Universitat de Lhèida e eth Conselh Generau d'Aran. Er aranés siguec era lengua deth Simpòsi e i auec ua bona participacion d'occitans.

b.- Er Eurocongrès 2000 des espacis occitans e catalans: un enòrme congrès que durèc entre er an 2000 e eth 2004 que se desvolopèc per diferenti endrets des territòris occitans e catalans, damb publicacions, exposicions (ua grana exposicion titolada *Catars e Trobadors*), fòrça conferéncias, jornades, estudis... damb ua grana participacion sociau. Possiblament eth Congrès mès multitudinari jamès celebrat en aguest encastre. Evidentament era lengua i auec un papèr preponderant. Entre d'outes, podèrem veir era publicacion d'un *Diccionari occitan-català*. Siguec promoigut pera FOC, Fundació Occitanocatalana.

c.- Jornades Occitanocatalanes: pendent 10 ans, der an 1998 ar an 2007, en mes de juriòl, eth Conselh Generau d'Aran organizèc pendent ua

setmana ues jornades de trabalh, de reflexion, de còrsi, de léser, de musica... damb contenguts basicament occitans, e subertot aranesi.

d.- Eth Parlament de Catalonha a publicat totes es Leis, des dera aprobacion dera reforma der Estatut, en occitan dera Val d'Aran, en tot dar ua mòstra dera voluntat d'aguesta institucion⁵³. Cèrti departaments dera Generalitat coma eth de Sanitat, eth de Presidència, eth d'Exteriors, eth de Cultura... an incrementat era preséncia der aranés enes sòns webs e enes sues publicacions.

e.- Sorgissen iniciatives un shinhau per tot. A nivèu d'exemple podem citar era iniciativa particulara qu'a hèt foncionar un conjugador de vèrbs qu'a auut de renonciar pes limitacions que li a metut Google per tractar-se d'ua lengua minorizada. Ena renóncia a sorgit ua auta iniciativa, substitutiva, deth madeish autor deth *Diccionari anglés-aranés*.

6. TÀ ACABAR

Toti aguesti ans de promocion an arthenhut ua conservacion dera lengua enes nivèus de coneishement e formaus fòrça destacabla. Maugrat qu'es estudis sociolingüistics, basicament era enquèsta d'usatges lingüistics dera Generalitat, reflectissen un nivèu de lengua abituau qu'ei peth dejós deth 20 % deth sòn emplec, er occitan ena Val seguís viu⁵⁴ e en seguirà s'es dues principaus institucions, Generalitat e Conselh Generau, se propòsen de mantier-lo⁵⁵.

Es grani moviments migratòris ⁵⁶, es produïts puntaument e es que se produïssen cada an coma resultat d'un país excessivament petit e d'ua economia fonamentada enes servicis, son un des motius dera transformacion dera basa demografica e coma consequéncia des variacions sociolingüistiques. Eth notable increment des hilats sociaus, des tecnologies comunicatives, dera Intelligéncia Artificial... a produït un estat qu'ei incontrollable e dificil de seguir en emplec der aranés e der occitan en quinsevolh des sues variantes. Era lengua d'Aran ei ua lengua que pèrd emplec abituau enes encastres sociaus, es personaus e es digitaus, però que seguís mantenguent un bon nivèu en fòrça encastres qu'ajuden a mantier eth sòn estat de lengua viua. En França es lengües autes qu'eth francés, patissen, encara ues mancances enòrmes⁵⁷.

Èm convençuts qu'enes ans a vier, enes mès immediats, aumens, era batalha pera lengua seguirà viua e eth resultat serà eth deth manteniment dera vitalitat dera lengua en cèrti encastres.

E totun i a dus debats que non son barrats e que se mantieràn enes pròxims ans:

a.- Era existéncia der occitan estandard, coma lengua de comunicacion longa de tot eth territòri lingüistic⁵⁸. Massa soent s'a volut negar era existéncia d'aguesta varianta que da unitat a tot eth territòri⁵⁹. Es posicions de negacion d'ua soleta lengua vien de Provença, de Gasconha...⁶⁰ però tanben de Niça e dera Val d'Aran.

b.- Era denominacion dera lengua: occitan o aranés⁶¹. Aguest ei un element de debat qu'a acompanhat tota era istòria recenta, dera democràcia, der occitan dera Val d'Aran, damb moments de major inflexion en ua denominacion o auta, damb era voluntat, tot soent, d'eliminar era denominacion "lengua occitana"⁶²

Er Institut d'Estudis Aranese-Acadèmia Aranesa dera Lengua Occitana⁶³ aurà de navegar e estructurar era posicion adequada⁶⁴. A estat creat entà èster autoritat lingüística e definir, entre d'autes, qüestions coma aguestes.⁶⁵

c.- Era promocion der occitan enlà des frontères lingüísticas a estat ua des actuacions fundamentals ena promocion e conservacion dera lengua. Er estat dera lengua enes païsi occitans non ei eth de gaudir de massa bona salut. Era su promocion enes païsi catalans e ena rèsta mos a d'assegurar un interès que justifique era sua conservacion coma lengua viua.

E finaument sonque referir-mos nauament qu'ad aguesta istòria li falte méter eth nòm des protagonistes de cada ua d'aqueres actuacions qu'an permetut qu'er occitan en Catalonha sigue encara ua lengua viua. Falten es actors e falten òbres concrètes, publicacions, moltes publicacions, escriptors qu'an mantengut era valor dera lengua..., qu'an ajudat a tirar endeuant e que non apareishen aciu. Tanben i falten aqueri que l'an atacat, que non l'an protegit e conscientament an produït productes contra era dignitat dera lengua. En ua edicion de futur, mès detalhada, quan seram segurs de non desbrembar arren ne ad arrés, quan eth temps corbirà eth desbrembe, les i calerà ahíger. Èm conscients qu'ua istòria sense nòms pròpris ei ua istòria incomplèta. Peth moment auem recuelhut es eveniments.⁶⁶

7. BIBLIOGRAFIA

Aguesta non ei ua istòria fundamentada en publicacions anteriores. Es hèts se fundamenten enes archius personaus der autor. Es solets documents publics son eth Diari Oficiau dera Generalitat, eth Bulletin Oficiau deth Parlament de Catalonha e es diaris oficials der Estat espanhòl (BOE) e der Estat francés (JO). Era rèsta de documents referits ja son descrits e era referéncia ei citada ath long des explicacions (*Toti, Eth Diari, Aué, Segre, La Mañana...*)

NÒTES

- 1 Aqueri que me coneishen saben de qui parli.
- 2 Jusèp Condò a auut ua grana reconeishença ena Val d'Aran damb referéncias constantes enes encastres culturals e literaris, damb publicacion des sues òbres o era elaboracion d'estàtues. Ei curiós que maugrat açò s'estèren emplegant tres fòtos de personas diferents entà referir-se ada eth. Non siguec enquia 2022 que se trobèc ua fòto cèrta e definitiva.
- 3 Ena rèsta d'Occitània eth procès a estat diferent. Ena Val d'Aran cau considerar tanben, era existéncia anteriora de documents administratius, coma er acòrd entre es vesins d'Unha de 1278 o er acòrd entre es vesins de Montcorbau de 1279 qu'en realitat empleguen ua lengua fòrça unificada ath long de tot eth territòri lingüistic occitan. D'auti documents administratius sigueren redactats en un occitan generalizat (estandard?) coma es Compdes Vielha 1563-1565 (Recuelhuts per Melquiades Calzado e publicats peth Conselh Generau d'Aran er an 2000)
- 4 Podem considerar qu'autors proxims ath territòri dera Val d'Aran politica actuau ja auien hèt eth prumèrs passi literaris en ua lengua que practicament ère era madeisha qu'era que s'emplegaue ena Val d'Aran: Amanieu de Labroquera (sègle XII), Arnau de Comenges (sègle XIII)... Escriuèn en ua grafia coerenta damb tot eth territòri lingüistic occitan.
- 5 Bernat Sarrieu creèc en 1905 era Escola deras Pireneas, que difonie ua grafia felibrenca e qu'auèc ua grana importància ena Val d'Aran. Toti es escriptors aranesi d'aquera epòca empleguèren aguesta grafia, enquia començaments des ans 1980. Sarrieu promoigüec dus nivèus de normativa, era proxima era qu'expressaue era sua realitat (era de Sant Mamet tocant a Bausen) e ua normativa entà tot eth territòri lingüistic occitan, fonamentada enes principis qu'uns ans dempús estructurarie Alibèrt e influïrien tanben ena normativa dera Val d'Aran ena epòca democratica. Es escriptors aranesi de començaments deth sègle XX sonque empleguèren era normativa felibrenca.
- 6 Bernat Sarrieu defensaue era existéncia de grani dialèctes damb ua normativa coerenta que permetie quauques licéncias entà adaptar es parlars de cada parçan. Ère ua interpretacion deth felibritge que s'estenie per tota Occitània e qu'auie en Mistral eth sòn principau representant. Però parallèlament Sarrieu, que se sabia ereu des trobadors, auie contactes estrets damb Perbosc (que tanben ère felibre) e mercauen es principis lingüistics que dempús emplegarie Alibèrt entara estructuracion dera lengua.
- 7 "ha tingut l'aranès algun conreu literari? Poc n'ha tingut, i recent. Des del tombant del segle s'escriviren algunes poesies originals en aranès. Poques foren les de mossèn Josep Condò, menys les de J. Nart i Josep Sandaran, però cap d'ells no mancava de talent" (*Entre dos llenguatges*, Joan Coromines, 1976)
- 8 "Mos aturam davant una caseta, que hi ha una dona asseguda an el portal amb un minyonet de mamella damunt la falda i tres o quatre que es bolquen dins la pols i bovegen i boten com a cabrits. L'escometem, i *tacl* arriba el seu home, molt trempat. Coneixen i respecten el pare del Sr. Rector, que els diu de què se tracta. Tant ell com ella, mos parlen en pellarès, però nosaltres els feim parlar en aranès. Com l'home ens veu llapis en mà i llibreta oberta, ens demana què volem fer. Com sent que és per escriure les paraules araneses que mos diran, se'n riu, perquè diu ell que l'aranès és tan embuiat que no es pot escriure. Com veu que escrivim les paraules que mos diu, no se'n pot avenir, i mos pren la llibreta per veure amb quines lletres escrivim. No ho acaba de creure, que allò sien paraules araneses escrites" (*Diari de viatges*, Antoni Maria Alcover).
- 9 Se heren destacats concorsi literaris en Vilac (1976), Les (1978) e Salardú (1980).
- 10 *Tèrra Aranesa*, que hec un bon trabalh de promocion dera lengua, comencèc a existir eth mèd d'octobre de 1977. Emplegaue ua grafia felibrenca inspirada en Condò. Enquia junhsèga de 1980 treigüec 11 numèros. En abriu de 1995 comencèc era sua dusau etapa en grafia normalizada.
- 11 Lengües damb caracteristiques semblantes, damb era madeisha vitalitat, en començaments des ans 80 deth sègle passat, en Estat espanhòl, abandonades ara sua sòrt, aué ja non existissen, son causes deth passat.
- 12 Era Comission des Normes ajustèc ena introduccion: "Atau eth trebalh dera comission auie d'èster solament adoptar es normes ortografiques der Institut d'Estudis Occitans de manèra que se respetèssen es caracteristiques der aranés".

- 13 Qu'er aranés sigue ua des variantes qu'a mantengut un gran estat de semblances damb era lengua des trobadors, damb era vulgarizacion deth latin dera Edat Mieja, ei ua des sues valors mès estimables.
- 14 Definida pera Escolò dera Pireneus
- 15 Se recuelheren mès de 600 signatures (era Val d'Aran qu'auie 6500 abitants) e se creèren acusacions de "corrupcion occitanizada der aranés, inconstitucionalitat dera normativa..."
- 16 Aina Moll, directora generau de politica lingüística dera Generalitat d'aqueth moment, afirmaue qu' "era lengua des aranesi ei patrimoniu culturau de toti es catalans e qu'an eth dret e eth déuer de conservar-la... Cau agrair ua vision mès ampla ara estrictament aranesa en tot reconéisher qu'ua lengua non ei solet riquesa deth pòble que la parle, senon d'un conjunt plan mès ampli" (Catalonha e Occitània)
- 17 Era Comission qu'elaborèc es *Nòrmes*, ena introduccion ditz; "hèm referéncia subertot ath catalan per mor que des lengües coneishudes des aranesi, ei era que mès se li semble". E, a mès, pensam qu'era referéncia ath catalan ère obligada en dues lengües damb eth parentiu der occitan e catalan.
- 18 Entre d'autes propòstes era Comission qu'elaborèc era propòsta des *Nòrmes*, didie ena introduccion: "Resòler es naues situacions (lexicaus e de varietat estandard), poderie èster eth trabalh d'ua institucion apropiada que se n'encargue d'ua manèra constanta." Pensam qu'ei era suggeréncia a crear era Acadèmia dera lengua.
- 19 *TOTI* siguec era primèra publicacion periodica en aranés normalizat que se distribuïe gratuïtament per totes es cases. Eth numèro 0 ei de 27 d'Agost de 1987. Era periodicitat ère setmanau, toti es diuendres. Compdèc damb suplementes... e socializèc era normativa. Uns ans abans, en 1985, un article setmanau en diari *La Mañana* auie estat eth primèr precedent de premsa en aranés normalizat.
- 20 Eth numèro 0 ei deth 16 de seteme de 1986. Lo qu'en realitat la convertie ena primèra publicacion periodica en aranés normalizat. E, totun era sua distribucion ère sonque entàs professionaus.
- 21 Garriga Trullols president deth CAOC escriuec a toti es deputats deth Parlament de Catalonha en tot explicar-les qu'eth tèrme "parla" ère despectiu entara lengua mès prestigiosa dera istòria europea.
- 22 Ei curiós detectar qu'eth fonament juridic, entà poder hèr ua provision especiau ei eth Decrèt de 11 de març de 1925 (Gaseta deth 12), sus eth règim especiau dera Val d'Aran.
- 23 Publicat ena revista *Lengas* der an 1986.
- 24 Era Fondacion tostemp a estat ath cant dera promocion dera lengua pròpria d'Aran.
- 25 Eth catalan e eth castelhan son declarats per Estatut coma lengües oficiaus "de" Catalonha. Er occitan ei lengua oficiau "en" Catalonha. Era matizacion de preposicion pòrte a interpretacions.
- 26 Ath nòrd des Pirenèus, es causes tanben se botjauen. Eth 27 de noveme de 2009, eth Secretari de Politica Lingüística dera Generalitat felicitèc ath President deth Conselh Regionau Meddia-Pirenèus en tot dider-li: "Assabentat que lo Metro de Tolosa a emprés l'utilizacion de la lenga occitana en los messatges orales que se produisson pel viatgèrs, vòli li far saber la mia reconeissença per aquela accion". Eth messatge siguec enviat, tanben, ar alcalde de Tolosa, as adjunts responsables der occitan, ath president de Grand-Tolosa e ath president de Tisseo.
- 27 En aguesta epòca en França tanben se viuèc bèth auanc relatiu: s'aprovèc ua esmenda dera Constitucion en tot ahíger er article 75.1 que ditz "es lengües regionales son part deth patrimoniu de França" (an 2008).
- 28 Agust traductor entre lengües catalan-aranés, catalan-occitan estandard, castelhan-aranés e castelhan-occitan estandard existís des der an 2008. Eth 4 de mai de 2007 en ua amassada entre eth Sindic d'Aran e eth Secretari de Politica Lingüística dera Generalitat s'acordèren es principis deth traductor. En moment d'escriuer aquestes linhas (octobre 2022) Jornalet publique coma notícia qu'eth Congrès permanent dera lengua occitan (organisme regulador dera lengua occitana) ven d'aufrir eth traductor francés-gascon e francés-languedocian.
- 29 Entretant en Aragon era *Lei de lenguas* non reconeish era oficialitat deth catalan e der aragonés, en França eth ministre dera Identitat Nacional a anonciat que non i aurà lei des lengües perque anarie contra era indivisibilitat dera Republica. E contrariament eth Conselh Generau d'Aran arribèc a un

- acòrd majoritari entà instar ara Generalitat a que non inclodisque Aran ena vegueria deth Pirenèu ena gestion dera naua Lei dera division territoriala de Catalonha.
- 30 Ena presentacion dera *Lei der occitan, aranés en Aran*, en Tolosa, eth 2 de deseme de 2010, ena sedença dera region Meddia Pirenèus, presidida peth president dera Region, damb participacion deth vicepresident deth Govèrn de Catalonha, deth sindic d'Aran, deth secretari de Politica Lingüística e de bèra deputada catalana, se minorizèc era importància der acte en tot inclodir-lo a continuacion dera presentacion d'un metòde d'aprendissatge de lengües ath que s'otorguèc mès temps qu'eth destinat ara *Lei*. En iniciar era presentacion dera *Lei*, eth president dera Region e eth rector dera Acadèmia se lheuèren e se n'anèren. Totes aqueres actuacions non parèren eth reconeishement des assistents que siguec potent. Era nòta de premsa dera Region sonque reflectic era presentacion deth metòde d'aprendissatge de lengües.
 - 31 Ena Val d'Aran, eth Conselh Generau d'Aran e fòrça d'autres estructures preneren partida pera negacion dera existéncia der estandard que reflectien en documents damb signatures de supòrt. Er Institut d'Estudis Aranés (organ assessor deth Conselh Generau d'Aran) defensèc tostemp era existéncia dera lengua estandard.
 - 32 De tant en tant bèra cadena, de ràdio o de TV, subertot publica, hè bèth especiau en aranés. En 2009 TV3 retransmetec era finau dera Copa deth Rei de fotbòl, en aranés.
 - 33 Era iniciativa de BTV durèc enquiara eliminacion peth govèrn dera ciutat de Barcelona 2015-2019. Eth madeish govèrn eliminèc es guides escrites de toti es Musèus de Barcelona, en occitan, que govèrns anteriors auien promoigut.
 - 34 Ena actualitat, damb mès de 90 numèros publicats, AUÉ ei eth títol deth suplement mensuai deth diari Segre, de 16 pàgines, qu'enes inicis barrejaue es tres lengües e qu'a acabat hèn tot eth contengut en aranés, e qu'ei eth miei de comunicacion escrit, en papèr, damb major contengut en occitan.
 - 35 Çò qu'ei normau, ja que i auie pòga causa normativizada ath delà des simples *Normes* (corregides en 1999) e bèra orientacion mès.
 - 36 Ena Editoriau deth darrèr dia eth sòn director explicaue que "...ara per ara eth diari sociaument, lingüisticament, culturaument, politicament e comerciaument, non ei viable".
 - 37 Eth nivèu D s'inicièc en cors 2012-2013 damb era denominacion de C+
 - 38 En estat francés es còrsi d'occitan a tot nivèu, damb ua destacada preséncia ena universitat, abonden. Tanben i an còrsi *online*. Ei a destacar eth Diploma de Competéncia en Lengua der Estat francés qu'ei ua pròva de nivèu que certifique es coneishements dera persona que la passe, que se realize un viatge ar an enes principaus universitats deth sud de França, qu'admet era participacion en quinsevolh des variants dialectaus, entre es quaus era aranés.
 - 39 Ei evident qu'era concrecion dera Alternança de Lengües auie un desvolopament tecnic fòrça complèt que non ei der interès d'aguest trabalh. E iniciaument siguec opcionau entàs escòles, en tot acuelher-s'i es escòles de Vielha e Les. Enes ans següents s'i adaptèren totes es escòles dera Val d'Aran.
 - 40 Anteriorament auie estat responsabilitat der ICE.
 - 41 Aguesta ei ua tonica generalizada ena istòria d'Occitània. En 1945, en Tolosa, se creèc er Institut d'Estudis Occitans en tot seguir eth modèl der Institut d'Estudis Catalans. Pendent 40 ans er IEO, tot e èster ua associacion e non pas ua acadèmia, siguec era autoritat dera lengua occitana e n'exercic.
 - 42 En cors 99-2000 s'aufrís un nivèu mès en procès de formacion ena lengua pròpria d'Aran. Ei eth cors de nivèu C.
 - 43 Ena presentacion des *Normes*, eth Sindic d'Aran, ditz: "... entà orientar era correccion mos cau un element referenciau que determine e que canalize. Aguesta Comission non a d'acabar eth sòn trebalh damb era publicacion d'aguest normativa; ei ara quan comence..."
 - 44 Eth Departament de Lingüística exercic d'autoritat lingüística, determinèc era correccion dera toponimia major dera Val d'Aran e possèc era realizacion de normativa (sus eth femenim, eth verb èster...).

- 45 Eth Decrèt de Sindicatura ditz qu'ua des finalitats deth Departament de Lingüística ei "iniciar un procès experimentau encaminat a anar determinant era constitucion des diüerses Seccions qu'an de configurar eth futur Institut d'Estudis Aranesi"
- 46 Ena Presentacion deth Reglament der IEA eth Sindic ditz: "Er Institut d'Estudis Aranesi ei era institucion d'aconselhament tecnic e scientific dera Val d'Aran e deth Conselh Generau d'Aran. En tot promòir era sua existéncia eth Conselh Generau d'Aran a era voluntat de completar eth marc institucionau dera Val d'Aran, de passar era sua identitat enquiara creacion d'elements de referéncia, d'estructures academiques que posquen resòler qüestions pregones d'aconselhament científic, que se posquen convertir en orientadores dera correccion e dera adequacion"
- 47 Enquiad aqueth moment cada Seccion compdaue damb eth sòn pròpri reglament. Era Seccion de Lingüística l'auie aprovat eth 18 de deseme de 2002, era d'estudis Juridics eth 25 de hereuèr de 2004 e era d'Istòria eth 29 de junh de 2005.
- 48 E tot e es unanimitats en futur mès immediat, enes ans següents, se creèren situacions de confusion. En 2011 un nau reglament, promoigut peth Conselh Generau d'Aran, ven a produïr duplicitats e mauestar en foncionament der IEA. Es relacions damb era Generalitat non acaben d'estabilizar era situacion, s'anóncien tràmits, se hèn operacions diüerses, però non s'estructure arren de definitiu. Ei ua epòca damb fòrça mauestar. Non s'acabe de veir era gessuda e es enfrontaments son continus.
- 49 Tot e atau, encara se senteren veus de discrepància. Ei evident qu'açò non s'acabarà jamès. Tostemp es Acadèmies, de per tot, an auut veus discrepantes.
- 50 Eth règim juridic d'Acadèmia ei reservat en Catalonha a 12 institucions (entre d'agues ar Intitut d'Estudis Catalans). Era Generalitat a, traspasada der Estat, era competéncia de crear Acadèmies. Atau er Institut d'Estudis Aranesi accedís a un estatus coma eth dera Real Academia Española, era Euskalzaindia o era Real Academia Galega.
- 51 Agust ei eth sòn nòm oficiau.
- 52 Ei a destacar, entre es moltes traduccions deth Conselh Generau d'Aran, era traduccion deth Tractat dera Union Europèa e deth Tractat de Foncionament dera Union Europèa, qu'eth 13 d'Agost de 2014 siguec depositat ena Comission Europèa peth Govern dera Generalitat.
- 53 A dia de tancar aquest trabalh, son mès de 130 leis e represente un còrpus complet.
- 54 Er occitan ei present ena administracion, ena sanitat, enes indicadors publics, ena educacion, enes mieis de comunicacion, enes empreses privades, enes comèrci, enes supermercats, enes actes publics... ena Glèisa aranesa a estat present, damb major o menor intensitat, pendent toti es ans que descriu aquest trabalh. Encara aué en dia era major part des consagracions se hèn en aranés. Eth Bisbe dera Sèu emplegue er aranés en ua bona part des Misses que hè ena Val d'Aran. E m'an assegurat qu'era traduccion dera Bíblia ar aranés, ei a punt de gèsser. En occitan estandard era Bíblia, òbra de Joan Roqueta-Larzac, siguec publicada en 2016.
- 55 Mentre escriui aquestes linhas recebi un whatsapp d'un amic que me ditz "aué m'an operat en Espitau d'Aran e s'a parlat mès aranés en aqueth quiròfan qu'en..." (non meti era continuacion entà evitar agravaments)
- 56 A començaments deth sègle XXI s'a passat de 6.500 abitants a 10.000, damb personas procedentes deth nòrd d'Àfrica, de Romania e de Sudamerica, sò qu'a produït un gran moviment des indèx sociolingüistics.
- 57 *El Punt Avui*, 22 de mai de 2021: "El Constitucional francès aigualeix la nova llei sobre les llengües regionals. Declara inconstitucionals dos dels articles de la legislació que promou l'ús del català, [l'occità], el bretó i el basc i tomba el dispositiu que introduïa l'educació en immersió". Plataforma per la llengua, delunts 31 d'octubre de 2022. "La xarxa ELEN demana a l'Estat francès que no persegueixi el català al ple dels ajuntaments. La resolució presentada per Plataforma per la Llengua s'ha aprovat a l'Assemblea General de l'European Language Equality Network, que ha tingut lloc aquest cap de setmana a Cardiff. El text condemna les denúncies de la prefectura dels Pirineus Orientals contra els ajuntaments d'Elna i els Banys d'Arles, que van permetre als regidors parlar en català als plens, amb la condició de traduir les intervencions al francès".

- 58 En Aran, degut ar efècte dera frontèra lingüística, massa soent s'ignòre era rèsta d'Occitània, era grana. Aquerò tanben a efèctes sus eth comportament de Catalonha en quauques actuacions. Des dera Occitània francesa massa soent s'ignòre Catalonha, era Val d'Aran e era Occitània italiana. Tà França er occitan ei ua lengua de França. En 2013 eth Comitè Consultatif pour la promotion des langues régionales, organisme creat per Estat, qu'analísèc es autes lengües der Estat e es sòns moviments enes estats vesins, ignorèc era existència dera Occitània catalana, e dera Occitània italiana.
- 59 Era *Lei 35/2010, de 1 d'octobre, der occitan, aranés en Aran*, en sòn article 4 sosten: "Era unitat dera lengua occitana. 1. Es poders publics, enes sues accions de promocion e foment der usatge der occitan, an d'auer en compde era unitat lingüística e n'an de hèr difusion. 2. Era lengua occitana ei un auviatge que Catalonha e, sustot, Aran compartissen damb d'auti territòris europèus. Era Generalitat e eth Conselh Generau d'Aran an de collaborar damb es organismes de d'auti territòris de lengua occitana en emparament dera unitat der occitan"
- 60 Michel Vauzelle, president dera Region de Provença, demane que eth provençau sigue reconeishut "à part entière parmi les langues régionales" (qüestion publicada en Diari Oficiau deth 13/5/08, pagina 3919, era ministra de Cultura e Comunicacion li respon (Diari Oficiau deth 5/8/08, pagina 6760): "Chaque variété est l'expression pleine et entière de la langue qui n'existe qu'à travers ses composantes. Sous appellation englobante de provençal, c'est cette vision unitaire de la langue, "des Alpes aux Pyrénées" que Mistral exprimait dans son "dictionnaire provençal-français embrassant tous les dialectes de la langue d'oc moderne ". Naturellement, la liberté d'expression s'applique ici comme ailleurs, et les locuteurs peuvent librement nommer leur langue comme ils le souhaitent. " Quauques setmanes dempús era Ministra aclarie qu'eth nòm dera lengua ei "occitan o Langue d'òc".
- 61 Er Estat Espanhòl enes sòns informes sus eth compliment dera Carta Europèa des Lengües Regionaus o Minoritàries reconeish qu'un punt positiu de tota era accion en favor der occitan en Catalonha ei que s'emplegue era denominacion de "lengua occitana" qu'atau manten ua posicion de continuïtat damb er aute costat dera frontèra e evite era ruptura. Era Estat Francés tanben a declarat en diuerses ocasions qu'eth nòm dera lengua ei "occitan".
- 62 Agust movement tanben se viu en quauqui endrets dera Occitània lingüística der Estat francés.
- 63 En moment de barrar aguesta istòria (tardor 2022) entre es projèctes dera Acadèmia i cau compdar era publicacion d'Era Pireneido (era grana òbra de Sarrieu, que siguec eth major influenciador ena normativa dera major part deth sègle passat, e qu'ère ua òbra de mès de 32.000 vèrsi, desapareishuda), era convocatòria d'articles entà reflexionar sus er occitan estandard dera lengua occitana e era continuacion deth mantieniment des òbres de referéncia dera lengua.
- 64 En aguesta argumentacion conven rebrembar era opinion de Joan Coromines, eth lingüista, qu'enes sues estades ena Val d'Aran entà estudiar er aranés, escriuie a sa mair explicant-li qu'estudiaue era lengua des aranesi en relacion, en coordinacion, damb era rèsta de parlars occitans, pr'amor qu'era lengua "de quate pastors deth Pirenèu non interèsse ad arrés".
- 65 Era *Lei 20/2022, de 19 d'octobre, de Memòria Democràtica (BOE 252 de 20-10-2022) Art- 4. 4*: "Se reconoce la política de persecución y represión contra las lenguas y culturas catalana, gallega, vasca, aragonesa, occitana y asturiana perpetradas por el régimen dictatorial franquista durante el periodo de guerra, así como en las décadas posteriores de dictadura."
- 66 Agust trabalh s'a enviat a imprimir a finaus d'octobre de 2023. Eth 21 de seteme de 2023, ua Deputada d'ERC parlèc per prumèr viatge en occitan en Congrès des Deputats. Ei eth dia en qu'eth Congrès Espanhòl aprovèc qu'es Deputats "auràn dret a emplegar en toti es encastres dera activitat parlamentària [...] quinsevolha des lengües qu'agen caractèr d'oficiaus en bèra Comunitat Autònoma" e donques er occitan, er aranés. Eth 4 d'octobre ERC presentèc en Congrès Espanhòl ua Proposicion Non de Lei ena qu'inste ath Govèrn a equiparar er usatge der occitan, aranés en Aran, ath deth catalan, euskera e galhèc ena Administracion Generau der Estat e ena rèsta d'organismes e institucions der Estat.